

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

JAROSLAV FOGLAR VČERA A DNES
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petra Erbenová
Učitelství pro SŠ, obor ČJ-NJ
léta studia (2006 - 2012)

Vedoucí práce: *Mgr. Vladimíra Brčáková*

Plzeň, 21. květen 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 21. květen 2012

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala Mgr. Vladimíře Brčákové za vedení mé práce, pomoc a cenné rady. Velké poděkování patří také Doc. PaedDr. Ladislavě Lederbuchové, CSc. za vymyšlení a vypsání tématu mně na míru. Děkuji své rodině za trpělivost a podporu.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	ŽIVOT JAROSLAVA FOGLEARA	7
3	JAROSLAV FOGLEAR A LITERÁRNÍ KRITICI	9
4	OBSAHY A INTERPRETACE VYBRANÝCH DĚL	11
4.1	HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY - OBSAH	11
4.2	HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY - INTERPRETACE.....	13
4.3	CHATA V JEZERNÍ KOTLINĚ - OBSAH	17
4.4	CHATA V JEZERNÍ KOTLINĚ - INTERPRETACE.....	19
4.5	ZÁHADA HLAVOLAMU - OBSAH	24
4.6	ZÁHADA HLAVOLAMU - INTERPRETACE	26
4.7	STÍNADLA SE BOUŘÍ - OBSAH	33
4.8	STÍNADLA SE BOUŘÍ - INTERPRETACE.....	36
4.9	TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA - OBSAH	44
4.10	TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA - INTERPRETACE	46
4.11	NĚCO NAVÍC K INTERPRETACI	53
5	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	56
5.1	NĚCO NAVÍC K DOTAZNÍKOVÉMU ŠETŘENÍ	68
6	ZÁVĚR.....	71
7	RESUMÉ	73
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	74
9	PŘÍLOHY	I
9.1	PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK	I
9.2	PŘÍLOHA Č. 2: PODPIS JAROSLAVA FOGLEARA V KNIZE STRACH NAD BOBŘÍ ŘEKOU	III

1 ÚVOD

O tématu mé diplomové práce nevědomky rozhodl můj otec, když mi bylo 9 let. Tehdy jsem k narozeninám dostala *Hochy od Bobří řeky* a *Chatu v Jezerní kotlině*. Četba obou knih mě zaujala natolik, že jsem pak sama vyhledávala další knihy Jaroslava Foglara. Záhy jsem si je zamilovala a staly se mou vášní. K foglarovkám se pravidelně vracím. Především v těžkých životních chvílích mi nabízejí útěchu, otvírají mi svět, ve kterém je vše tak, jak má být. V dětství jsem nikdy nenavštěvovala skautský oddíl, a přesto mě četba knih Jaroslava Foglara ovlivnila na celý život. Samozřejmě se snažím dodržovat etický kodex, který nám Jaroslav Foglar předkládá, ale tím nejdůležitějším sdělením pro mě je, abychom si vážili přátelství. Měla jsem to štěstí, že jsem potkala kamarádku, která se na naše přátelství dívá stejně jako já. Jsem přesvědčena, že nás v tomto ohledu ovlivnila právě četba foglarovek. Pod vlivem Jaroslava Foglara vidíme přátelství stejně jako Prof. Ing. Rudolf Zahradník, DrSc., který je nejen vynikajícím vědcem v oboru fyzikální chemie, ale i vášnivým obdivovatelem Jaroslava Foglara. O přátelství podle Jaroslava Foglara říká: *„Mám-li větší a menší kus řízku, dám zkrátka tomu druhému ten větší, a je lhostejno, jak velký mám hlad. Ztratím dvě sousta, získám veselejší život.“*¹

Již pro mé kamarády, spolužáky nebyla mnohdy četba foglarovek přitažlivá tak jako pro mě. Stále jsem nemohla uvěřit, že zájem o Jaroslava Foglara klesá. A tak na počátku mé diplomové práce stála otázka, proč tomu tak je. Cílem mé práce je zjistit čtenářský zájem a porozumění knihám Jaroslava Foglara ve třech generacích, a to dnešních středoškoláků, jejich rodičů a jejich prarodičů. Očekávám, že dnešní klesající zájem o jakoukoli četbu mezi dětmi se projeví i v popularitě Jaroslava Foglara. Předpokládám, že výsledky výzkumu mezi rodiči a prarodiči dnešních středoškoláků budou srovnatelné. Dalším úkolem mé práce bude interpretovat vybraná díla. Tyto chlapecké romány jsem nevybrala náhodně. Výběru předcházelo dotazování mezi mými známými, abych zjistila, jaké knihy od Jaroslava Foglara jsou jim nejbližší nebo jaké vůbec znají. Již v této fázi jsme se setkala s rozporuplnými odpověďmi. Někdo vyjmenoval téměř celé Foglarovo dílo, někdo měl jen

---

¹ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Terezy Švejdové, Památník národního písemnictví, Praha 2007 (str. 125)

potuchy o *Rychlých šípech* a *Hoších od Bobří řeky*. Z tohoto dotazování jsem vybrala 5 nejčastěji jmenovaných děl, tedy *Hoši od Bobří řeky*, *Chata v Jezerní kotlině*, *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* a *Tajemství Velkého Vonta*. Svou interpretací chci dokázat Foglarovu uměleckou kvalitu na poli literatury pro děti a mládež.

2 ŽIVOT JAROSLAVA FOGLARA

Jaroslav Foglar se narodil 6. července 1907 v Praze. Ve čtyřech letech mu zemřel otec, a tak vyrůstal pouze se svým starším bratrem a matkou. Oba významně ovlivnili jeho život. Bratr Zdeněk založil oldskautský klub „Jestřábi“, do nějž patnáctiletý Jaroslav vstoupil. O dva roky později se dostal do 34. pražského oddílu, kam si přenesl přezdívku Jestřáb, která ho provázela po celý život.² Skautingu a vedení svého oddílu Dvojka se věnoval v letech 1927 - 1987, tedy 60 let až do pokročilého věku. Vedení Dvojky se nevzdal ani v obdobích, kdy byl skauting z politických důvodů zakázán. Jaroslav Foglar obětoval svůj osobní život práci pro mládež. Kvůli pracovnímu vytížení a péči o svou matku se nikdy neoženil, ani neměl děti.

Jaroslav Foglar se 13 let živil kancelářkou prací, ale jak sám tvrdil, tato činnost ho vůbec nenaplňovala, proto považoval za veliké štěstí, když dostal pracovní nabídku ve vydavatelství Melantrich. V roce 1938 získal vytoužené místo redaktora časopisu *Mladý hlasatel*.³ Na tomto postu byl velmi úspěšný a díky vydávání jeho kresleného seriálu *Rychlé šípy* pravidelně stoupal náklad časopisu. Během 2. světové války i po ní byl *Mladý hlasatel* zakázán, a tak se Foglar stal v roce 1946 redaktorem časopisu *Vpřed*, kde došlo k obnovení vydávání seriálu *Rychlé šípy*. Po událostech v roce 1948 byl Foglar přeřazen, následně své místo opustil. Několik let žil spolu s matkou ze svých úspor, ale vzhledem k politické situaci u nás mu bylo domluveno postupně několik pracovních míst, např. v Domově středoškolské mládeže. Později se stal spisovatelem z povolání.

O své první knize přemýšlel již od dětství, měl to být příběh, který musí sám prožít, aby se čtenář podle něj mohl řídit.⁴ V roce 1934 Foglar vydal svou první knihu pod názvem *Přístav volá*. I přesto, že v 50. a 70. letech došlo z politických důvodů k zákazu vydávání Foglarových děl, autor tvořit nepřestal. Po roce 1989, kdy všechny zákazy padly, došlo k vydání dřívějších i nevydaných Foglarových děl. Foglar za svůj život napsal 26 chlapeckých

---

² K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Barbory Pechové, Památník národního písemnictví 2008 (str. 131)

³ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Ivany Malé, Památník národního písemnictví 2008 (str. 185)

⁴ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Ivany Malé, Památník národního písemnictví 2008 (str. 190)

románů a povídek, mnoho návodů a her pro skauty a další.⁵ Foglar je také autorem několika kreslených seriálů, povídek a komiksových úprav některých svých románů, dále je tvůrcem divadelní hry a některých básní, které jsou zřejmě uloženy v archivech Památníku národního písemnictví, ale také možná nenávratně ztraceny ve spleti dědického řízení.

V 90. letech autor získal řadu ocenění, jmenujme například titul Čestného občana hlavního města Prahy. Od roku 1995 trpěl Jaroslav Foglar vleklými zdravotními problémy, kvůli nimž trvale pobýval v pražské Thomayerově nemocnici, odkud vyjížděl, pokud to šlo, na besedy se čtenáři. A zde také ve věku 92 let 23. ledna 1999 zemřel.

---

⁵ T. Studenovský, J. Bláha - Slovník českých autorů knih pro chlapce, Ostrov 2000 (str. 37 - 38)

3 JAROSLAV FOGLAR A LITERÁRNÍ KRITICI

Dílo Jaroslava Foglara vyvolávalo, vyvolává a doufejme, že stále vyvolávat bude emoce nejen mezi literárními kritiky, ale i čtenáři. Je pochopitelné, že i mince zvaná Jaroslav Foglar má dvě strany. Na jedné z nich jsou jeho příznivci (ať z obce čtenářské či literárněkritické) a na druhé jeho odpůrci. Mezi mladistvými čtenáři je to jednoduché, buď se jim díla zdají přitažlivá, nebo ne. To literární vědci pátrají po tom, proč tomu tak je. Dílo Jaroslava Foglara je poznamenáno kontextem doby, ve které vznikalo a žilo. Již samotné téma skautingu vyvolávalo v politických proměnách doby velkou nevoli. Právě proto bylo Foglarovi v 50. a 70. letech zakázáno publikovat. Čtenářská obec o něj ale zájem neztratila. Foglarovi čtenáři si knihy půjčovali, některé vyšly dokonce exilově.

Foglarovy spisovatelské počátky (*Přístav volá* - 1934, *Boj o první místo* - 1936, *Hoši od Bobří řeky* - 1937) přijala kritika příznivě. První výrazné negativní kritické výpady proti autorově tvorbě přišly v době po 2. světové válce. Tehdejší kritici vyčítali Foglarově časopisecké tvorbě, především *Rychlým šípům*, neplnohodnotnou estetickou funkci. V článku *Ještě jednou Vpřed* uveřejněném roku 1946 v revue *Štěpnice*, byly komiksové příběhy napadány např. za slovesnou, výtvarnou a grafickou nekulturnost a uměleckou nenáročnost.⁶ V poválečných letech byla ale především napadána jazyková stránka Foglarových děl.

V 50. letech přestala být literární kritika objektivní, a tak se Foglarovi vyčítalo nedostatečné marxistické pojetí. Sdružení skautů, která Foglar ve svých knihách obdivoval, byla zrušena. Dokonce zavládl pocit, že by skauti svou činností ohrozili bezpečnost režimu. Je tedy jasné, že nekorektní literární kritika nemohla přiznat alespoň některé Foglarovy klady. V 60. letech došlo v literárně-vědeckém časopise *Zlatý máj* k obhajobě Foglarovy tvorby. Největší pozitivum Foglarových chlapeckých románů viděla literární kritika především v eticko-výchovné funkci. Foglarovi odpůrci tuto funkci v díle jako by vůbec neviděli. Vadila jim např. schematičnost příběhu, vykonstruovaný syžet a

⁶ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Jaroslava Tomana, Památník národního písemnictví 2008 (str. 82)

neautentičnost postav. Vadila-li kritikům schematičnost, proč neodmítali také všechny pohádky pro děti či celou oficiální socialisticko-realistickou literaturu? Každá literární tvorba funguje znakově. Příběh a postavy tedy podléhají kompozici díla a autorovu záměru, ve Foglarově případě výchovnému poslání. Jistá schematičnost syžetu je jevem v podstatě všech knih pro děti a mládež. Bedřich Bösser, příznivec foglarovského stylu, vidí ve Foglarově tvorbě nápaditou fabulaci, fantazijní fikci, smysl pro stylistický experiment i estetično.⁷ Příznivé hodnocení ve *Zlatém máji* způsobilo, že mohlo ve druhé polovině 60. let dojít k vydání a reedici děl Jaroslava Foglara. Tyto nově vydané knihy se staly čtenářskými hity a pro nakladatelství, která Foglara vydávala (a jejichž počet rostl), zlatým dolem. Kritiky nových knih jsou ale vysloveně negativní, autorovi vyčítají dějovou schematičnost, stereotypnost a opět mimo jiné i jazykovou neobratnost.

Po roce 1968 byly Foglarovy knihy opětně staženy z knihoven i prodeje. Až v druhé polovině 80. let vyšly některé autorovy tituly. V roce 1987 vyšla kniha *Hoši od Bobří řeky* vysokým nákladem sto tisíc výtisků a byla téměř okamžitě rozebrána. A proto muselo dojít k dotisku dalších 20 000 knih. Kritika i přes čtenářský ohlas v podstatě mlčí.

Rok 1989 znamenal zlom i pro Jaroslava Foglara. Již na počátku 90. let dochází k reedici naprosté většiny jeho děl, nutno říci, že k naprosté čtenářské spokojenosti. Naplno se projevil „hlad po foglarovkách“. Z pultů knihkupců mizelo vše se jménem Jaroslav Foglar. Mezi literárními kritiky se opět objevují obě strany mince: milovníci a odpůrci díla Jaroslava Foglara. Obě skupiny přinášejí důkazy o své pravdě. Je nutné říct, že téma Jaroslav Foglar nenechává dodnes čtenářský svět chladným. Důkazem budiž např. sborník příspěvků z konference *Fenomén Jaroslav Foglar* uskutečněné ku 100. výročí narození Jaroslava Foglara dne 17. září 2007, pořádané Památníkem národního písemnictví.

---

⁷ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Jaroslava Tomana, Památník národního písemnictví 2008 (str. 88)

4 OBSAHY A INTERPRETACE VYBRANÝCH DĚL

4.1 HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY - OBSAH

Kniha *Hoši od Bobří řeky* vypráví příběh Jiříka a Vilíka, kteří jsou průměrnými hochy. Nejsou ani špatní, ani příliš dobří. Hned na první straně se o nich dozvídáme, jací jsou. „*Bručeli na školu a odmlouvali doma maminkám. Večer chodili nakupovat drobné potřeby pro zítřek, na kterých se nedalo nic splést, občas se dostali k nějaké té pranici - a přitom všem měli pořád ukrutně dlouhou chvíli.*“⁸ To se má ale velmi brzy změnit. Hoši potkávají po jedné z nezaviněných rvaček Rikitana. Mladého muže, který mluví o nádherných dobrodružstvích, jež by i oni mohli prožít a po nichž samozřejmě i oni, jako všichni ostatní chlapci v jejich věku, touží. Při dalším setkání ukazuje Rikitan Jirkovi s Vilíkem různé zábavy, hoši jsou jimi úplně pohlceni. To, co s ním zažili za jeden den, nepoznali sami za celý život. Jejich schůzky se opakují, až přijde začátek nového života. Rikitan jim navrhně, ať v neděli ráno přijdou se svými kamarády a společně se vydají na celodenní výpravu mimo město. Sejde se jich celkem dvanáct. Na výpravě všichni sportují, závodí v různých disciplínách a velmi dobře se baví. Ve chvíli, kdy objeví uzavřenou rokli bez známek dřívější lidské návštěvy, rozhodnou se založit bratrstvo. Všichni však musí uzavřít slib. „*Nás dvanáct podepsaných chlapců s Rikitanem v čele si utvořilo sdružení. Slibujeme si v něm věrnost, přátelství a oddanost navždy. Nebude mezi námi zrádců a odpadlíků. Budeme stateční, vytrvalí a čestní.*“⁹ A tím se dvanácti podepsaným i třináctému Rikitanovi úplně změnil život. Když si založili klub, potřebovali také klubovnu. Byl problém najít vhodné místo, tak se tajně scházejí ve starém altánu v zahradě bývalého pivovaru. Tam začínají žít podle příběhu statečného Roye, který jim Rikitan vyprávěl. Název jejich klubu, Hoši od Bobří řeky, vznikl právě podle indiánského vyprávění a podle něj mají chlapci lovit bobříky. Až teprve po jejich ulovení se mohou považovat za mladé muže, a ne naškrobené ustrašené chlapečky. Dokázat, že nejsou maminčinými mazánky, není jednoduché. Loví žlutého bobříka mrštnosti (běh a skok do určených parametrů), světle zeleného bobříka míření (trefování se kamenem do určené oblasti z dané dálky), černého bobříka záchrany (umět poskytnout první pomoc), červeného bobříka plavce, tmavomodrého bobříka dobrých činů (100 dobrých skutků), tmavohnědého bobříka

⁸ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str.7)

⁹ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str.32 - 33)

odvahy, tmavozeleného bobříka květin (poznat a pojmenovat 50 druhů rostlin), oranžového bobříka velkého mlčení (24 hodin nemluvit, nesmát se, ani nahlas zívnout apod.), růžového bobříka osamělosti (10 hodin nesmí být nikým spatřen), fialového bobříka zručnosti, světle modrého bobříka síly (přitahování na hrazdě), světle hnědého bobříka hladu (24 hodin nejíst) a nejtěžšího třináctého bobříka bílé barvy, a to bobříka ušlechtilosti. Pravidla pro získání posledního bobříka jsou rozsáhlá, a pokud se někdo z chlapců proti nim proviní, byť po jeho obdržení, může mu být odebrán. Samozřejmě, že chlapci nelovili bobříky jen ve městě a své klubovně, ale pochopitelně i na výpravách, a nakonec i na táboře. Ano, tábor je ten největší zážitek, jaký si mohli všichni přát. Po velmi strastiplné cestě se dostanou do Sluneční zátoky, kde si zbudují svépomocí tábor. Pro chlapce to je nejkrásnější místo, jaké mohli kdy poznat. Kromě lovu bobříků se v táboře řeší velká záhada Zelené příšery. Ta všem jen škodí a chlapci v čele s Rikitanem po ní pátrají. V jejich hledáčku se objeví pokaždé jiný z hochů. Záhadu odhalí chlapec s přezdívkou Stopař. Při posledním táborovém ohni krok po kroku vysvětluje, jak přišel na to, že onou Zelenou příšerou je sám Rikitan. Po dvou měsících strávených mimo město se z chlapců stávají mladí muži. Silní, nezchoulostivělí, pravdomluvní a čestní. Tak jak jejich příběh začal s příchodem jara, tak s ním po roce i končí. Chlapci si postavili novou klubovnu a v ní mohou své příběhy žít dál.

4.2 HOŠI OD BOBŘÍ ŘEKY - INTERPRETACE

Kniha *Hoši od Bobří řeky* je podle mého názoru tou nejnáchylnější, kterou v díle Jaroslava Foglara najdeme. Hned úvod, Haló kamaráde, ještě před příběhem je vysloveně agitující k tomu, abychom nebyli líní a neohrabaní. V těch několika větách je shrnuto vše, co Jaroslav Foglar vložil do svých knih. „*Chceš se přesvědčit, jsi-li vzorný, obdivuhodný chlapec, jakých je málo, či jenom obyčejný hoch, který nikdy nic nedokáže? ... A uvidíš potom, jsi-li chlapec, jako byli oni, nebo jen líný pecivál a strašpytel ... Musil by ses stydět sám před sebou, kdyby ses o to nepokusil a kdybys nedokázal to co dokázali Hoši od Bobří řeky!*“¹⁰ Čtenáře oslovuje v knize pravidelně. Vždy, když Rikitan představuje nového bobříka, je na konci kapitoly návod, jak jej splnit, anebo výzva k tomu, aby čtenář začal s plněním stejně jako hrdinové knihy. Uvádím příklad z lovení růžového bobříka osamělosti. Vybrala jsem si právě tento proto, jelikož si zde Foglar uvědomuje, že ne všichni se mohou vydat na 10 hodin mimo město. „*Od východu slunce do tmavého soumraku setrvej v lese o úplné samotě, abys nespátl lidskou tvář. Není-li to možné, strávíš den o samotě doma v místnosti od osmé hodiny do dvanácté. Nesmíš se však dorozumívat s lidmi ve vedlejší místnosti, a rovněž tak nesmí nikdo na tebe volat. Také oknem nesmíš pozorovat lidi na ulici. A jídla si vezmi s sebou.*“¹¹ Tím se výrazně přibližuje i čtenářům z velkých měst, a aniž by si to tenkrát uvědomoval, tak i čtenářům dnešní generace, kdy by rodiče těžko pustili své dítě samotné na celý den do lesa.

Další oslovování čtenáře, a tím jeho vtažení do děje je pro *Hochy od Bobří řeky* typické. V knize je uváděno za kapitolou, pod čarou a psáno kurzivou. Ale najdeme ho i v textu, např. v kapitole o poradách. „*Říkali těm schůzkám „porady“, ale nemyslete si, že se tam pořád jen radili a nic jiného nedělali.*“¹²

První kapitola se jmenuje *Pátek dne 13. března*, zde chci jen podotknout, že číslo 13 bylo Foglarovo oblíbené, považoval je ve svém životě za šťastné. Snad proto zvolil toto magické datum pátek 13. jako den, kdy se rozhodne o osudu hochů od Bobří řeky. Zajisté není

¹⁰ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str.6)

¹¹ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str. 123)

¹² J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str. 69)

náhodou, že vybraných chlapců je dvanáct, ovšem připočítáme-li k nim Rikitana, dá nám jejich součet opět číslici 13, která je tedy v příběhu zdvojená.

Na začátku této kapitoly tvrdím, že tato kniha je z celého autorova díla nejvíce výchovná. Důkazů, jež o tom svědčí, nalezneme v textu mnoho. Nejen výběr bobříků, který hrdiny a stejně tak čtenáře vede k tělesné i duševní zdatnosti, ale i další. Např. pro Foglara tak typické děláním příprav do školy před začátkem zábavy s kamarády. Objevuje se nejen v *Hoších od Bobří řeky* - „A když už byli v průjezdu, vrátil se ještě a zavolal na ně: „Haló, kamarádi, a jestlipak už máte napsané všechny úkoly na zítřek?“ Přiznali se, že nikoliv. „Pamatujte si tedy, že první je povinnost a pak teprve hra,“ zahrozil na ně žertem....“¹³, ale i v komiksových příbězích *Rychlé šípy*, kdy téměř totožnou větu pronáší Mirek Dušín. Dokonce i Luděk, nejvzornější z hochů, byl ovlivněn Royovým příběhem - „*Ted’ se i radostněji učil a úkoly psal s lehčím srdcem...*“¹⁴

Dalším z důkazů je, že se chlapci na táboře musí umět o sebe postarat. Čtenář je dotazován, zda si umí vyprat košili, nakoupit mamince, umýt nádobí, udržovat pořádek, vyčistit boty, co by dělal, kdyby se stalo v blízkosti neštěstí apod. „*Nebo jsi jen takový nažehlený chlapeček z papíru, navoněný a s bílýma rukama, který se neumí pořádně podívat na trochu dřiny?*“¹⁵

Vychovává nás také k lásce ke zvířatům. Dalším účastníkem tábora ve Sluneční zátoce je totiž pes přezdívaný Devět šrámů. Dozvídáme se příběh o jeho utrpení, a tak nás Foglar chtě nechtě dojíká tím, jak i zvíře může trpět.

Zvláštností ve Foglarově vyprávění je jakési nasazování na dospělé. Rikitana často opakuje, že hoši musí být stále lepšími, protože dospělí pro jejich zábavy nemají pochopení. Nemám pro to žádný důkaz, ale je nepravděpodobné, že by to Foglar psal proto, aby se zavděčil svým mladším čtenářům, ale snad proto, že sám vnímal, jak odlišný je svět dospělých a dětí. Sám podle mě nikdy nedospěl tak jako všichni ostatní, ale duší byl stále

¹³ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str.17 - 18)

¹⁴ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str.68)

¹⁵ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str. 103)

tím chlapcem, který chtěl jít za dobrodružstvím. A proto chlapcům připomínal, že mohou být lepšími než leckterý dospělý člověk. „Víte přece, že většina velkých lidí se na vás dívá jen jako na uličníky, na darebné děti, na které platí jedině pohlavky a hrozby. Ukažte těm přezíravým a nafoukaným lidem, že vy, chlapci, dovedete být právě tak užiteční jako oni a že na vás nemusí shlížet pořád tak spatra.“¹⁶ Poukazuje také na to, že dospělí vyčítají dětem jejich zábavu a přitom sami dělají mnohem horší věci, které mají výrazně horší následky.

Foglar se nevyhýbá chlapeckým rozmíškám nebo i pranicím. Zajímavé je, že snad v každé knize Jaroslava Foglara dojde mezi hlavními hrdiny a kamarády k nějaké hádce nebo nepochopení, které vyústí v nepříjemnou náladu mezi nimi. Zde je to hádka mezi Mirkem a Ludkem. Foglar si záměrně vybírá nejušlechtlejší mezi chlapci, aby ukázal, že to, co se mezi nimi stane, se může stát nám všem. Mirek je obviněn, že právě on je Zelenou příšerou. Chlapci si z něho utahují, a když se přidá i Luděk, Mirek to nevydrží a udeří Ludka do tváře. Samozřejmě velmi brzo se chlapci vzájemně omluví, a protože jsou to praví rytíři, odpustí si a nakonec tato událost jejich přátelství posílí. To, že jeden z chlapců udeří druhého, mluvíme-li o kamarádech, se v jiné Foglarově knize nevyskytuje. Ačkoli v jiných knihách je hádka a její následek možná ještě horší.

Ale *Hoši od Bobří řeky* nás nejen vychovávají, ale především baví. Foglar je mistrem v popisování nálady přírody. To, jak v nás dokáže vyvolat dojem a představu okolí, je podle mého názoru v dětské literatuře neobvyklé. Vděčným tématem jsou červánky. Hochům připomínají hořící nebe a předzvěst něčeho krásného. „*Červánky zaplavily krajinu. Nebe hořelo nachem. Vše bylo plné červených stínů, střechy domů, ulice i tráva v hradebním valu. A hochům se zase leskly oči touhou rozběhnout se tam do toho červeného kraje, do kopců v růžové mlze a zažít tam něco velikého, krásného, co ještě nikdo nezažil.*“¹⁷ Stejně tak dokáže popsat i náladu měsíčních nocí, ztemnělého lesa či větrného počasí.

¹⁶ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str. 78 - 79)

¹⁷ J. Foglar - *Hoši od Bobří řeky*, Olympia 1993 (str. 19)

Na Foglara však zvláštním způsobem muselo působit jaro. Alespoň v jeho knihách je to znát. Jaro pro něj bylo období chlapectví. Objevuje se o něm zmínka téměř v každé knize. Být chlapcem znamená pochopit jaro. Děj *Hochů od Bobří řeky* začíná a končí v tomto zvláštním období. Je to část roku, ve které chlapi obzvlášť touží po dobrodružství. Jaro je začátek, začátek roku, začátek nového života. Rodí se mláďata a z dětí se rodí správní chlapi. „Vzduch byl těžký, vonný a plný neznámého kouzla. Ze sadů a zahrad voněla čerstvá zem. Vše bylo v jarním sluníčku jiskřivé a jásavé, až oči bolely.“¹⁸

Celá kniha nás chce přesvědčit o tom, že i my můžeme být takoví jako hoši od Bobří řeky. Proto nás autor oslovuje. Proto nám dává úkoly a říká nám pravidla, podle kterých se máme chovat. Sám v knize upozorňuje, že hoši zažijí dobrodružství, které není jen z nějaké nemožné vymyšlené knihy. Ale ten důvod, proč máme pocit, že se takový příběh může odehrávat hned vedle nás, je jednoduchý. Foglar si za prostředí knihy vybral větší české město. To usuzuji podle toho, že se dělí na Starou a Novou Čtvrť. V Nové čtvrti jezdí tramvaje a přes prázdniny se dostaly až do druhé části města. Snadno si tak můžeme představit, že se jedná právě o to město, ve kterém žijeme my, anebo takové, které známe, například Praha (Staré a Nové Město). Popisuje, že někteří pojedou na prázdniny do vesnice nedaleko svého města apod. Tím čtenář získává pocit, že se jedná o skutečné chlape, kteří dokázali být nejen mrštní, otužilí, ale i ušlechtilí, a když jsou to takoví obyčejní chlapi jako čtenář sám, může toto vše dokázat i on. Protože i Vilík a Jiřík na začátku knihy jsou neobratní, líní chlapi. Až když k nim přijde Rikitan a řekne jim : „*Je vás ale opravdu škoda k takovým nechutným klukovským pranicím.*“¹⁹, uvědomí si, že se mohou změnit. A cílem této knihy a Foglara je nejen pobavit čtenáře, ale také to, aby se s hrdiny příběhu změnil i on sám.

¹⁸ J. Foglar - Hoši od Bobří řeky, Olympia 1993 (str. 13)

¹⁹ J. Foglar - Hoši od Bobří řeky, Olympia 1993 (str. 11)

4.3 CHATA V JEZERNÍ KOTLINĚ - OBSAH

Kniha *Chata v Jezerní kotlině* vypráví příběh Pavla, jehož tatínek je stárnoucí boxer, který se svým synem pravidelně cvičí a udržuje ho ve vynikající fyzické kondici. Jednoho dne je Pavlův otec vyzván na zápas. Při něm mu selže srdce a v ringu umírá. Po této tragédii se maminka rozhodne odstěhovat ze Zátíší, kde dosud bydleli, do Spálených Mlýnů, ve kterých se narodila. Je to pro ni i pro Pavla nový začátek. Do nové třídy Pavel moc nezapadne, a tak se v nadcházejícím jaře začne toulat po kraji. Při své výpravě za město objeví nádherné opuštěné místo s jezerem. Nazve ho Jezerní kotlinou. Od té chvíle ji pravidelně navštěvuje, koupe se tu a opaluje. Až zde začíná být konečně zase šťastný. Při jedné z výprav narazí na pošlapané místo, a tak zjistí, že není sám, kdo objevil tyto zapadlé končiny. Nestačí se ani z tohoto nálezu vzpamatovat, když zaslechne, jak z místa někdo utíká. Pronásleduje vetřelce, a když ho dohoní, zjistí, že jde o jeho spolužáka Ludvu Grygara. Pavel s hrůzou zjistí, že Ludva byl první, kdo v tato místa vkročil, a proto řekne, že pokud si bude Ludva přát, aby sem již nikdy nepřišel, splní to. Jeho nepřítel ocení projevenou poctivost a navrhne, že by snad do Jezerní kotliny mohli chodit společně. A tak začíná nádherný příběh o budování přátelství mezi dvěma spolužáky, umocněný popisem panenské přírody. Zatímco Pavel byl velmi fyzicky zdatný, Ludva byl neuvěřitelně vzdělaný. Vzájemně si rozšiřovali obzory a každý tomu druhému přispěl něčím jiným. Pavel nevychází z údivu, co všechno jeho nový kamarád zná a umí. Za úplňkového večera se odhodlá Ludva ukázat Pavlovi své největší tajemství. Chce mu zjevit, co obsahuje objemná kniha, kterou vláčívá s sebou tam, do kopců. Vylezou společně do skrýše na půdě a tam Pavel spatří něco neuvěřitelného. Ludva píše překrásnou knihu o indiánském kmeni, sám ji i maluje a vymýšlí. Najednou oba uslyší zvláštní sípání, jsou to pro ně chvíle strachu, který poleví, až když to něco odchází. Ludva přiznává, že se něčeho bojí, sám neví čeho, ale má strach o svůj život. Vypráví o hrůzném večeru, kdy ho to zase navštívilo v jeho skrýši, mlátilo do dveří a celého úkrytu. Neví, co to bylo, ani proč si to vybralo právě jeho. Dalším nepřítelem se stává Tarantule, někdo, kdo oba hochy sleduje. Pro hochy z neznámých důvodů se všichni pídí po jejich knize. Ludvovi rodiče si nepřejí mít Zavřenou knihu (jak jí chlapci říkají) doma. A tak ji Pavel vždy po výpravě bere domů. Jednoho dne dostane od Ludvy dopis, ať mu knihu pošle. Pavel ji nechá v ocelové schránce, kterou pro ni opatřil, a pošle mu ji. Později vyjde najevo, že ji z něj vylákala Tarantule. Chlapcům se

poraží získat knihu neporušenou a nikým nepřečtenou zpět. Také se opakují hrůzostrašná setkání s neznámým pronásledovatelem. Sleduje to Pavla, dobývá se to k němu domů a chce to jejich knihu, chce to k jezeru. Někdo tedy zná jejich tajemství, místa, kam si mysleli, že nikdy nevkročila lidská noha. Nadejdou prázdniny a hoši si usmyslí postavit si u jezera srub, ve kterém by strávili léto. Při shánění bedniček potřebných pro stavbu srubu, náhodou odhalí, kdo je Tarantule, a tak se jí snadněji vyhýbají. Léto, které prožijí v Jezerní kotlině, je to nejkrásnější, jaké mohou zažít. Všechny dny jsou protknuty pohodou a nejryzejším přátelstvím. Ale po prázdninách se stane něco hrozného. Ludva si jednoho dne bez dovolení půjčí kolo, které mu vůdce Tarantule ukradne. K jeho dopadení pomůže chlapcům Filip. A právě on se stává zkárou nejen přátelství mezi Pavlem a Ludvou, ale i Ludvy samotného. Naučí ho kouřit, vodí ho do biografů na nevhodné filmy, kvůli němu se Ludva přestává stýkat se svým nejlepším přítelem. Jeho špatný životní styl a slabé tělo brzy přinesou svou daň. Ludva je převezen do nemocnice a nikdo mu nedává šanci na přežití. Rodiče jsou zoufalí, lékaři si nevědí rady. Ale Ludvova chuť žít je nezměrná. V nejhorších chvílích se ptá po Pavlovi. A Pavel jako správný přítel za ním přichází a vlije mu do žil novou touhu po životě. Vypráví mu odhalená tajemství o tom, že je pronásledoval Ludvův pomatený soused Dernet, který se chtěl podle knihy dostat do Jezerní kotliny. Díky Pavlově pomoci se Ludva pomalu zotavuje. Přichází jaro a s jeho prvními krůčky dělá první kroky v novém životě i Ludva. A tak se společně s Pavlem znovu vydávají do Jezerní kotliny, aby přivítali jaro a své znovuzrozené přátelství.

4.4 CHATA V JEZERNÍ KOTLINĚ - INTERPRETACE

Pokud o knize *Hoši od Bobří řeky* tvrdím, že je to Foglarova nejuvážnější kniha, tak o *Chatě v Jezerní kotlině* musím říct, že je to jeho nejcitověji a nejromantičtěji založená kniha. Částečně by jí snad mohla konkurovat jediná kniha *Když duben přichází*, o které se v mé diplomové práci nezmiňuji. Nádhernou romantickou nit knize udávají nenapodobitelné panenské přírodní scenérie. Popis míst, kam nevšlula lidská noha. Divoká příroda a zároveň klid jezerní plochy. „*Chvíli se zase dral houštím. Řídlo, mizelo a náhle se Pavel octl na kraji skalní kotliny, na jejímž dnu svítilo modré jezírko a zelenala se tráva.*“²⁰ Ale toto není jediné dílo Jaroslava Foglara, které popisuje čistotu přírody. V čem je právě tato kniha úplně jiná a mezi ostatními jeho knihami naprosto originální, to je velmi častá přítomnost smrti. Ne nějaké násilné nebo snad ledajaké. Ale takové, která v nás probouzí nejniternější city. S první z nich se setkáváme hned v počátcích čtení, kdy umírá otec hlavního hrdiny, a to dokonce před jeho očima. I prostředí pro smrt, boxerský ring, je velmi zajímavě zvolenou scénou. Hrůzné pocity, které v nás smrt vyvolává, jsou ještě podpořeny přítomností Pavla, nedospělého chlapce, který vše musí sledovat. A navíc všetečné otázky reportérů: „*Co se stalo? Co se stalo? Rychlé tempo? Srdce vypovědělo službu? Na jak dlouho? Navždy? Bije? Neví se! Doktora! Rychle doktora!*“²¹ Není to ale zdaleka jediná smrt, se kterou se zde setkáme. Hoši, především Ludva, se bojí o svůj život. Mají pocit, že na ně číhá smrt. Jednoho dne najdou v Jezerní kotlině u skály kříž a u něj z kamenů udělaný hrob, obávají se, že zde došlo k nějakému zločinu, ale protože na svá místa nechtějí přivádět pro nic za nic policii, rozhodnou se, že hrob odkryjí. Hledají mrtvé tělo. Hrob je však prázdný. Až později se dozvedí, že navršené kamení a kříž patří Václavu Jílkovi, který ve stejná místa jako oba hoši chodíval se svým kamarádem Jiřím Dernetem. Václav se tam jednou zřítíl ze skály a na místě podlehl svým zraněním. Jiří se z toho zbláznil a jednou, již jako dospělý, když provolával Václavovo jméno, skočil z výšky a zabil se. Ale nejhorší popis přicházející smrti najdeme na konci knihy. Ludvův boj o život je pojat i z výchovného hlediska. Ludva si svou velmi vážnou nemoc způsobil sám kouřením. A možná proto v nás tato smrt vyvolává ještě hrůznější myšlenky než ty ostatní. Když si představíme, že se ze silného, zdravého chlapce stala vyhublá, skoro průsvitná kostra na

²⁰ J. Foglar - *Chata v Jezerní kotlině*, Olympia 1993 (str. 28)

²¹ J. Foglar - *Chata v Jezerní kotlině*, Olympia 1993 (str. 14)

nemocničním lůžku, jdou na nás mrákoty. Přiznávám, že od dětství, kdy jsem tuto knihu poprvé otevřela, až do dnes, kdy ji znám takřka nazpaměť, mi vždy stékají slzy po tvářích, když čtu, jak Ludva říká: „Vím, že se neuzdravím, ačkoliv bych si to tak přál! Vím, že tam už nikdy, nikdy nepůjdu! Ale chci, abys mi řekl, že bys tam se mnou šel, kdyby to bylo možné.“²²

Pro Foglara je jaro typickým začátkem nových dobrodružství. A ani Chata v Jezerní kotlině v tomto ohledu čtenáře nezklame. Pavlův příběh začíná na jaře. To jarní touha po dobrodružství, která se v Pavlovi probudila, způsobila, že našel Jezerní kotlinu. A jaro příštího roku uzdravilo společně s Pavlem na smrt nemocného Ludvu. Jaro zde opět funguje jako začátek něčeho nového a v našem případě i začátek nového života nejen ve smyslu nových dobrodružství, ale i ve smyslu protagonistovy proměny. Ludva se na jaře podruhé narodil. Stejně jako v Hoších od Bobří řeky je příběh obou chlapců rámcově ohraničen jarem. Oba příběhy se odehrávají jeden rok, od jara do dalšího jara.

Velmi zajímavě je zvoleno pojmenování obou míst, ve kterých Pavel prožívá své dětství. Zátíší, kde se narodil, a Spálené Mlýny, kam se po tragédii přestěhoval. Jméno Zátíší jakoby evokovalo klid a harmonii, která v rodině Zemanů panovala v období, kdy Pavlův tatínek ještě žil. Spálené Mlýny, kam se velmi nerad Pavel stěhuje, v nás zase vyvolávají představu spálených mostů mezi starým a novým životem, kdy starý život už žádným způsobem nelze vrátit. Spálené místo v názvu připomíná Pavlův pocit zmaru, toho, že všechno staré bylo mnohonásobně lepší a jiné než to, co přichází. Ale tak jako na každém spáleníšti po čase zase začne růst tráva, tak i v Pavlově životě se vše urovnalo a život běžel pravidelně jako klapot mlýnského kola. Snad proto druhá část názvu Mlýny?

V žádné z Foglarových knih nenajdeme, že by vypravěč schvaloval násilí. Přesto v této knize najdeme část, ze které jasně vyplývá, že je-li nutné bránit čest pěstmi, pak je boj správný. K této příhodě dochází, když se hlavní nepřítel vysmívá Pavlovi zemřelému otci.

---

²² J. Foglar - Chata v Jezerní kotlině, Olympia 1993 (str. 183)

„Čerta starého - a žádné srdce! Carpi ho umlátí, to je to celé. S tím srdcem to byla jen výmluva jeho fandů.“ ... „Mizero!“ ... Udeřil Lojzu dvakrát prudce do tváře. ... „Mého otce nebudeš urážet, to si pamatuj,“ vyrážel ze sebe zlobně mezi rvačkou. ... Rozbít! Rozsekat! Zničit! Ta slova vířila Pavlovi v hlavě, když viděl Lojzův posměvačný pohled.“²³ Každého čtenáře musí potěšit, že autor dal Pavlovi vyhrát a Lojza dostal na frač. Mezi násilí nepočítám klukovské pranice, kterých je ve foglarovkách plno. Jeho správní hoši se jich ale nikdy neúčastní, nejsou-li do nich zataženi.

Odlišné je v tomto díle, oproti jiným Foglarovým dílům, podání světa dospělých. I zde jsou narážky na vzájemná nepochopení světů rodičů a dětí. Ludvovi rodiče nemají pochopení pro psaní jeho knihy, nepodporují ho, ba naopak mu vyhrožují jejím spálením, pokud by ji našli. Ohání se tím, že se Ludva špatně připravuje do školy, když se věnuje psaní podle nich takové hlouposti. Ludva to ale vidí tak, že naopak kniha je pro něj motorem pro zvládnutí běžných povinností. Opět se setkáváme s nepochopením zábav jak dospělých, tak dětí, a to z obou stran. Na druhé straně ale poprvé poznáme, že i někteří dospělí jsou hochům nakloněni. Například při shánění bedniček na srub jde Pavel do obchodu ve svém domě. Pan Hůl se ho samozřejmě zeptá, na co bedničky potřebuje. Pavel mu popravdě odpoví, ale zároveň ho poprosí, aby se o tom nikde nezmiňoval. „Pan Hůl byl docela vážný. „Nebojte se,“ řekl důstojně. „Já umím mlčet. Tady je moje slovo.“²⁴ Na potvrzení těchto slov si oba podají ruce. Uzavřou tím jakýsi pakt sounáležitosti. Jak pan Hůl v tu chvíli bere Pavla za sobě rovného, tak mu Pavel bezmezně důvěřuje a je si jist, že u něj je tajemství bezpečně ukryto. Podobně se zachová i lékárník, kterému Pavel přinese květy šafránu. Od něj se dozvídá tajemství o pomatenosti Derneta. Když chce lékárník vědět, kde se údolí s jezerem nachází a s ním i tisíce šafránu, Pavel mu řekne, že to místo je tak nádherné jen díky tomu, že o něm lidé nevědí. A lékárník toto pochopí a uzná, že bude lepší, zůstane-li to místo dál záhadným. Za pozornost stojí také fakt, že v obou vylíčených situacích obě postavy dospělých (pan Hůl i lékárník) Pavlovi vykají. Tím mu dokazují, že ho neberou za malé dítě, ale za sobě rovného partnera.

²³ J. Foglar - Chata v Jezerní kotlině, Olympia 1993 (str. 24)

²⁴ J. Foglar - Chata v Jezerní kotlině, Olympia 1993 (str. 119)

Oba hlavní hrdinové jsou stejně jako ve všech foglarovkách fyzicky zdatní, inteligentní, přátelští a čestní. Stejně jako v *Hoších od Bobří řeky* se naučí trochu vařit, ve srubu musí udržovat čistotu a pořádek a samotná stavba srubu nás přesvědčí také o tom, že jsou velmi zruční. To, co by hoši od Bobří řeky nikdy neudělali, udělá ale Ludva. Bez dovolení si půjčí susedovo kolo. Když jako trest přichází jeho ztráta, Ludva se úplně změní. Během té chvíle, kdy kolo hledali, se v něm něco zlomí a na dlouhou dobu se z Ludvy stává dočista jiný člověk. Na začátku jeho proměny byl špatný čin a jako varování přichází ještě horší následek. Rovnici vina - trest najdeme ve většině Foglarových knih. K nalezení kola tehdy chlapcům dopomohl Filip a Ludva s ním snad z vděčnosti začíná kamarádit, a to je jeho zkáza. Foglarovy knihy jsou plné nádherného přátelství. Své čtenáře důsledně vychovávají k tomu, aby i oni měli své pravé přátele, ale zároveň je například prostřednictvím postavy Filipa důrazně varují před špatnými vlivy jejich okolí.

Dostávám se k tomu, že i v knize *Chata v Jezerní kotlině* najdeme výchovný aspekt. Pomineme-li naprosto jasný apel na mládež, aby nikdy nezačínala kouřit, je zde i neotřesitelný evergreen v podobě přípravy do školy. Oba chlapci při prožívání svých dobrodružství mají dobré známky a vždy je pro ně škola na prvním místě. Pěkná vysvědčení jsou jim pak odměnou, díky nim stráví své vysněné prázdniny ve srubu Jezerní kotliny. „*Pavel už usíná a uvědomuje si, že se bude mnohem víc a svědomitěji připravovat do školy, aby mohl také tak hrdě odcházet od tabule jako Ludva.*“²⁵

Na začátku své interpretace mluvím o romantice v díle. Není to jen příroda, která tomu napomáhá. Ale i prostředí, ve kterých se chlapci ocitají. Například Ludvova skrýš na půdě, kterou si sám tajně stloukl z prken. Nebo vikýř, ve kterém Pavel uvidí ohyzdnou tvář neznámého pronásledovatele. Jeho postava je nejvýraznějším prvkem romantického zaměření knihy. Vždy se zjevuje ve tmě. Nejvíce aktivní je za větrných a bouřkových nocí, ve kterých se za chlapci blíží. Ve zvedajícím se větru a při bičování deště zpívá své zvláštní písně beze slov. Nemluví, jen sípe a hoši nemohou přijít na to, kdo nebo co to je. Právě neosobní pojmenování tomu dodává na tajemnosti. Podle mého názoru si Foglar až

²⁵ J. Foglar - *Chata v Jezerní kotlině*, Olympia 1993 (str. 93)

hazardně zahrává s city čtenáře, když mu předkládá podivné návštěvy tohoto individua. „A v té sinavé záři Pavel hledí vzhůru, přimrazený hrůzou! Tam nahoře se cosi výslovně ohybného šklebí a chechtá. A jak záře blesku skomírá, v tom zlomku vteřiny Pavel ještě s úděsem pozoruje, že to neznámé se najednou pohybuje s kočící obratností po schůdkách k němu - k němu - k němu!“²⁶ Když hochy od Bobří řeky pronásleduje Zelená příšera, dala by se tato pojmenovat jako Černá příšera. Ale protože na tuto jsou chlapci jen dva a navíc je hmotná, skutečná, je pro čtenáře mnohonásobně děsivější.

Méně děsivě působí spolek Tarantule, který hochy také pronásleduje. Její tajemství však dokážou poměrně brzy odhalit. Název nefunguje jen jako nomen omen (jelikož tarantule je odporné zvíře, pak i členové spolku takto pojmenovaném budou záporně profilováni), ale zároveň jako kód typický pro toto uskupení. Chlapci se představují jednotlivými písmeny slova tarantule. Každé z písmen je značkou jednoho z členů. Vůdce celé bandy, Lojza Rezek, má přezdívku velké té. Tato pevně daná hierarchie a oslovování členů bandy pouze písmeny působí velmi neosobně. Obzvlášť porovnáme-li to s oslovováním mezi Pavlem a Ludvou. Hlavní protagonisté se sice obvykle nazývají svými jmény nebo jejich zdobnělinami, ale občas také použili přezdívku. Ludva někdy říkal Pavlovi Pavlino, oba se vzájemně nazývali rudým bratříčkem. Samé přirovnání k bratrství značí, že jejich vztah byl notně přátelštější a osobnější než vztah mezi jednotlivými členy Tarantule.

Chata v Jezerní kotlině je mým zamilovaným dílem. Je to kniha, ke které se v těžkých životních situacích vracím a která mě vždy něčím novým překvapí. Vždy mi nabídne to, co právě potřebuji. Nádherná příroda pohladí po duši, pravé přátelství povzbudí a Pavlova návštěva v nemocnici spolehlivě rozpláče. Pro mě osobně se jedná o Foglarovo nejpovedenější dílo. Z pohledu ostatních čtenářů však vyhrává tzv. Stínadelská trilogie.

---

²⁶ J. Foglar - *Chata v Jezerní kotlině*, Olympia 1993 (str. 77-78)

4.5 ZÁHADA HLAVOLAMU - OBSAH

Hlavními hrdiny jsou chlapci z klubu Rychlých šípů. Pomyslný vedoucí a nejstarší chlapec je Mirek Dušín, jeho rádcem Jarka Metelka, dále blondřatý Jindra Hojer a Červenáček, který svou přezdívku získal podle své červené čapky, jež nikdy nesundá z hlavy, a nakonec věčný šprýmař Rychlonožka. Rychlé šípy jsou klub čestných hochů, které potkáváme na tenisových hřištích, kde si vydělávají peníze sběrem míčků. Hřiště se nacházejí ve Dvorcích a místním chlapcům se nelíbí, že si tam vydělávají i jiní chlapci z druhé části města, přesně řečeno z Druhé Strany. Druhostraníkům je znemožněno, aby si vydělávali peníze sběrem míčků, a tato nespravedlnost spustí lavinu příhod, o kterých se Rychlým šípům ani nezdálo. Z oběžníku, který vzniká, aby informoval o nespravedlnosti na tenisových kurtech, se stává časopis TAM-TAM. Do něj sbírají hoši různé zajímavosti. A proto se rozhodnou vypátrat tajemství ježka v kleci, jehož kresba se objevila na zdi blízko Stínadel. Do této části města se Druhostraníci odváží jen v doprovodu rodičů. Tamější chlapci se totiž spojují do zvláštního uskupení a říkají si Vontové. Mají svá zvláštní pravidla, která nejsou nikomu cizímu známá. Jejich poznávacím znamením je žlutý špendlík, zapíchnutý v klopě kabátu. Rychlé šípy se chtějí pustit do pátrání ve Stínadlech, ale ještě před tím se stane něco nepochopitelného. Červenáčka, nejmladšího člena klubu, spatří Mirek a Jarka, jak utíká ze Stínadel. Druhý den o tom však nemluví, a když na něj chlapci uhodí, vše zamlčí. Ostatní to berou jako zradu, a tak je z klubu vyloučen. Pátrání po tajemství Vontů se tedy účastní jen čtyři chlapci. Postupně přicházejí na to, že majitelem hlavolamu ježka v kleci byl Jan Tleskač, který záhadně zemřel, když spadl ve zvonici kostela. Postupně se dozvídají více a více, nalézají Tleskačův deník a zjistí, že pracoval na úžasném vynálezu: létajícím kole. Jeho jediný plán, zakreslený na hedvábném papíře, je ukryt uvnitř ježka v kleci. Z deníku se naučí postup k vyndání ježka z jeho vězení. Zjišťují, že Tleskače pronásledoval tajemný Em, který pravděpodobně zapříčinil jeho smrt. Při tomto pátrání je samozřejmě pronásledují Vontové, kteří vetřelce obvykle rychle poznají. Navíc Rychlé šípy některé informace uveřejňují ve svém TAM-TAMU. Berou ale ohledy na Vontské tradice a nesdělují svým čtenářům úplnou pravdu. Při výpravách do Stínadel zjistí, že se v nejbližší době bude konat volba Velkého Vonta, náčelníka a vůdce všech ostatních Vontů. Hlavními rivaly jsou Mažňák a Losna. Chlapci z Rychlých šípů se dostávají tam, kam se nedostane naprostá většina Vontů, na Vontskou radu. Znají chodbu, kterou se mohou dostat do

kostela Sv. Jakuba, kde se konají všechny schůze Vontů. V úkrytu chodby poslouchají rozhovor Velkého Vonta s jeho radou, když tu se k nim z ochozu zřítí Bratrstvo kočičí pracky, chlapci ze Sběrače, konkurenčního časopisu pátrajícího po stejných záhadách, a Červenáček. Rychlým šípům se nechce uvěřit, že by se jejich bývalý kamarád mohl zaplést s jejich nepřáteli. Chtějí Červenáčka uchránit před výpraskem od Vontů, kteří nemají v lásce cizí špehy, ale Červenáček je natolik hrdý, že se raději vrhne mezi Vonty, než aby byl v bezpečí mezi chlapci, které zradil. Vontové, kteří vpadnou do svatojakubského kostela, přivlečou chlapce, kterého v přesile bijí. Je to Otakar Losna, jenž se uchází o křeslo Velkého Vonta. Čestní chlapci, jako jsou ti z Rychlých šípů, se nemohou dívat na toto bezpráví, a tak Otakara zachrání z vontských spárů. Za tuto pomoc si vzájemně svěří některá tajemství. Pro Losnu přichází jako blesk z čistého nebe zpráva, že by se mohl naučit vyndávat ježka z klece. Úplně stejně působí na Rychlé šípy oznámení, že hlavolam má u sebe Velký Vont. Díky důvěře, jež mezi chlapci vznikne, uzavírají přátelství. Od této chvíle pomáhají Rychlé šípy Losnovi k vítězství ve volbách. Ještě před největší událostí, která Stínadla čeká, tedy volbou Velkého Vonta, dochází mezi Rychlými šípy a Červenáčkem k velkému usmíření. A tak na tajnou volbu míří ve svém původním složení. Po různých bojích je vítězství Losnovo, ale ke konci volby se stane něco neuvěřitelného. Mezi Vonty vběhne muž, otec Mažňáka, jenž ukradne ježka v kleci, a běží s ním do podzemních chodeb. Tam ale spadne do stoky, kde hlavolam nenávratně ztratí. Při pádu se naloká splášků ve stoce a brzy zemře na rozklad krve. Klubu Rychlých šípů rychle dochází, že zkratka Em znamená počáteční písmeno jména Mažňák. Stínadelské uskupení, které zjistí, že jejich symbol, ježek v kleci, zmizel v nenávratnu, se rozpadá. I Vontská rada je zdcena, a tak se celé sdružení rozpouští.

4.6 ZÁHADA HLAVOLAMU - INTERPRETACE

Záhada hlavolamu je podle mého názoru jednou z nejobroductivnějších knih Jaroslava Foglara. Touto knihou si zajistil, že jeho dílo bude žít ještě další dlouhá léta. Možná, že lidé nebudou znát obsah této knihy, ale budou vědět, co je to ježek v kleci a kdo jsou Rychlé šípy. To, co zde autor vytvořil, je nezapomenutelné. Jaroslav Foglar si svá tajemství nechával pro sebe. A tak se o mnohých faktech z jeho knih vedou stále spory. Jedním z nich je, zda vymyslel nebo nevymyslel ježka v kleci. Existují dvě možnosti, kterými se Foglar snad nechal inspirovat. Jistotou však zůstává, že jedině Foglarův hlavolam je rozšroubovatelný. V knize trochu zvláštním dojmem působí pasáž, kde je podrobně popsáno, jak ježek v kleci vypadá. Dnes je tento hlavolam velmi známý a žije si svým životem bez ohledu na tento příběh. Ale není to jen ježek v kleci, co Foglar touto knihou objevil. Například návod na Tleskačovo létající kolo jistě nenechal mnohé čtenáře spát. Unikátní je také sdružení Vontů, které Foglar stvořil. Mají pevně stanovená pravidla, určité části Stínadel mají své náčelníky, ti se zodpovídají výše postaveným a ti pak Vontské radě, které předsedá Velký Vont. Volba Velkého Vonta má desítky let svá pravidla, která se nikdo nesmí dozvědět. Vše, co se týká Vontů, je zahaleno rouškou tajemství, ať jsou to jejich pravidla nebo místo, kde žijí. Toto vše působí na čtenáře dobrodružně. Snad ani nemusím připomínat, že dodnes hoří spory o to, jaké město a jaká jeho část inspirovala Foglara k vytvoření Stínadel.

Samý začátek knihy, tak jako v *Hoších od Bobří řeky* a *Chatě v jezerní kotlině*, začíná rvačkou. Autor si tím zajistí okamžitou čtenářovu pozornost. Příběh se rozehrává hned první větou knihy. Hlavními hrdiny jsou Rychlé šípy, kteří jsou nám představeni. Foglar zde předpokládal, že ne všichni čtenáři budou znát jeho kreslený seriál. Což se s přibývajícím časem stává stále častěji. Chlapce Rychlých šípů vede Mirek Dušín. On je prototypem nejušlechtilejšího: „*Jeho povaha, přímá a spravedlivá, nesnášela takovou křivdu.*“²⁷ „*Mirek zběžně opravil zapomenuté čárky a háčky.*“²⁸ Takových důkazů o dokonalosti Mirka Dušína je v knize mnoho. Umí se správně rozhodnout, chrání chlapce, uvažuje o jejich chování, dobrých i špatných stránkách. Pokud podnikají dobrodružství, vždy myslí na vše,

²⁷ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 17)

²⁸ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 120)

co by je mohlo potkat. Je nejstarším ze členů klubu a jeho chování není zcela chlapecké. Je spíše dospělé. Mirek Dušín nutí čtenáře, aby k němu vzhlížel, a tím ho vychovává, ponouká ho, aby byl také takovým jako je Mirek.

Pokud výše zmiňuji, že *Záhada hlavolamu* je nejdobrodružnější z Foglarových knih, je to nejen díky obsahu knihy, vhodně zvolenému tématu a prostředí, kde se děj odehrává, ale i díky vybrané vyprávěcí situaci. Čtenářova pozornost je napínána pomocí jakýchsi odkazů do budoucnosti, které nám slibují stále lepší příběhy. „*Kdyby byl Mirek jasnovidcem, věděl by, že ta změna je jenom předejrou k velkým událostem, které měly teprve přijít...*“²⁹ „*Kdyby byli tušili, jakou úlohu budou tato jména v dalších událostech hrát!*“³⁰ I v této knize se objevuje smrt jako nosný trám dobrodružství. Pátrání v temných uličkách po domnělém vrahovi Jana Tleskače napíná čtenářovy nervy. To je ještě podpořeno občasným připomínáním, že tady žil mrtvý, na jeho dvoře je pohřební vůz apod. „*Vědomí, že kráčejí místy, kudy procházel ten, jehož smrt zastírala rouška tajemství, a kudy stoupal ještě několik minut před svým koncem, dosud zdravý a silný, jimi otrásl.*“³¹

To, co povyšuje *Záhadu hlavolamu* nad ostatní Foglarova díla, je hra světla a stínu. Atmosféru dobrodružných situací vždy doprovází příslušné světlo anebo šero, či úplná tma. Již samotné jméno tajemné části města, Stínadla, naznačuje, že se tam musí odehrávat něco, co je skryto běžným lidem. Jméno Stínadla evokuje představu stínu a tmy, která v nás probouzí strach a tušení očekávaného dobrodružství. Velmi zvláštní úlohu v našem příběhu hraje lampa na hranici Druhé Strany a Stínadel. Tato lampa je němým svědkem průniků a úniků Rychlých šípů do Stínadel a zpět. A pokaždé tato plynová lampa svítí jiným světlem. Takovým, které dokresluje atmosféru situace probíhající v jejím okolí. Právě tato lampa odhalí Červenáčkovu zradu. To její světlo padá na jeho tvář, aby jej odhalilo. Mirek a Jarka, kteří se náhodou dostali k přechodu přes Rozdělovací třídu, hledí na lampu na okraji Stínadel. A ta svítí do tmy jako předzvěst nějaké hrozby. „*Lampa na železném sloupu házela své žlutozelené světlo do zákoutí uličky a vytvářela strašidelné*

²⁹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 25)

³⁰ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 60)

³¹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 62)

*stíny.*³² Ve chvíli, kdy pod lampou probíhá na smrt vyděšený Červenáček, mění se podstatně i barva světla. „*Bledý svit lampy dělal z jeho tváří obličej umrlce.*“³³ Do té doby ještě relativně teplé a příjemné žlutozelené světlo se náhle změnilo na chladnou a nepříjemnou studenou barvu. Když se při dalších pátráních pokouší vniknout do Stínadel, tentokrát již bez Červenáčka, rozdělují se do dvojic, aby nebyli tak nápadní. Jarka sleduje Mirka s Jindrou, která mizí ve svitu lampy do šera stínadelských ulic. Ano, je to ta samá lampa, která dnes září opět jinou barvou. „*Jarka je ještě viděl v záři stínadelské lampy, jak mizí do bludiště uliček, a pak se mu ztratili za okruhem zelenavého světla.*“³⁴ To, že jedna stejná lampa svítí pokaždé jinak, je důkazem skvělého autorova citu pro dobrodružnost děje. Svit plynové lampy vnímá, stejně jako aktéři příběhu, pokaždé jinak. Podle toho, zda mají hoši strach nebo naopak radostně unikají ze spárů Stínadel zpět na Druhou Stranu, se atmosféra odráží na světle.

Motiv světla či šera nese v příběhu i další podstatné funkce. Světlo může fungovat jako odhalení něčeho úžasného, anebo naopak může jeho svit odhalit, a tím prozradit Rychlé šípy v situacích, kdy by raději byli pohlceni tmou. „*Ale ten záblesk zrádného světla stačil stínům v chrámovém prostoru.*“³⁵ „*Měsíc začal opět zvědavě svítit a mraky - jakoby naschvál - ujížděly jiným směrem, než kde se jeho zářící tvář v srpku nacházela.*“³⁶ Světlo často také odhalí zajímavosti, které by jinak zůstaly skryty. „*Jindra šel se světlem až k vývěsce. A tam z ní četl tlumeným hlasem: „Tuto sobotu v pět hodin odpoledne koná se zde Velká rada Vontů.*“³⁷ Barevné lampiony osvětlují Vontskou radu a ty samé červené a zelené lampiony svým světlem odhalují probíhající volbu Velkého Vonta. Světlo někdy prozradilo Rychlé šípy, někdy ale působilo jako záchrana. „*V otvoru se ukázalo nebe s potrhanými mraky, ozářenými zespodu měsícem. Ten kousek volné oblohy dodal chlapcům nových sil i naděje.*“³⁸ Záchranou je samozřejmě i světlo z baterek, které mají hoši na každé své výpravě. Ať už slouží k odhalení překážek nebo odhánění krys ve stokách.

³² J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 45)

³³ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 45)

³⁴ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 82)

³⁵ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 66)

³⁶ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 94)

³⁷ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 106)

³⁸ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 93)

Ruku v ruce se světlem jde i stín, tma. A stejně jako světlo i tma může být jak milosrdná, tak zrádná. Chlapci se často ocitají v úplné tmě, která dokresluje atmosféru děje. Ale protože se většinou jedná o městskou část, je zvláštní, že zde nejsou lampy. Vzhledem k tomu, že Stínadla jsou bývalým popravištěm, uličky v nich jsou úzké a zakroucené, dá se předpokládat, že se v těchto místech do osvětlení neinvestovalo tak jako v bohatších částech města. Lampy chybějí především v místech hlavního dějství, u opuštěného kostela Sv. Jakuba. „*Hluboký stín pohltil rychlé šípy, když došly k opuštěnému kostelu.*“³⁹ Šero a tma samozřejmě poskytují úkryt před nepřáteli a také výpravy do Stínadel začínají až v šeru podzimních večerů. „*Milosrdné šero sobotního večera se začalo snášet nad město a zakrylo staré, potrhané úbory Rychlých šípů.*“⁴⁰ *Záhada hlavolamu* se pro Foglara netypicky odehrává na podzim. Ale právě světlo nebo spíše tma je tím důvodem. Chlapci se musí na výpravy vydávat až za šera, a to lze nejlépe na podzim, kdy se stmívá poměrně brzy. V létě by museli čekat dlouho do noci, a to už by je rodiče zajisté nepustili ven a i Vontové by byli dávno doma. „*Do Stínadel vpadli za tmy. Večery na rozhraní podzimu a zimy byly již velmi krátké, stmívalo se už brzy odpoledne.*“⁴¹

Stejně jako se světlem pracuje Foglar i s vůní. Jen ne v takové intenzitě. Najdeme zde nehybný zatuchlý vzduch kostela a jeho podzemních chodeb nebo zvláštní smradlavou vůni stok. Vůně a zápach dokreslují tajemnou atmosféru prostředí, ve kterém se hrdinové nacházejí. „*Se zápachem plísně se mísily výpary kanalizace.*“⁴² Se změnou atmosféry strachu se změní i vůně vzduchu. „*V chrámovém prostoru se pach vzduchu změnil. Ztuchlost se ztratila a nahradil ji zápach, pro který snad není slovo...*“⁴³

Velmi zvláštní kapitolu tvoří Červenáčkova zrada. Ve foglarovkách vždy dochází k nějakému problému mezi hlavními hrdiny. Ale v *Záhadě hlavolamu* je to úplně jiné. Většina čtenářů vnímá Rychlé šípy jako dokonalost samu. Nikdy nelžou, nedělají nesprávné věci, připravují se do školy a za každé situace se chovají slušně. Ve chvíli, kdy je

³⁹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 60)

⁴⁰ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 126)

⁴¹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 161)

⁴² J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 67)

⁴³ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Záhada hlavolamu*, Olympia 1990 (str. 104)

Červenáček viděn ve Stínadlech, začne Mirek s Jarkou tušit nějakou podlost. Očekávají od Červenáčka nějaké vysvětlení. Podle mého názoru mu to moc neulehčili. Takhle by se přece správní kamarádi, a to Rychlé šípy jsou, chovat neměli. U čtenáře pak dochází k rozporu. Mirek, jako prototyp dokonalého chlapce, naprosto hází dosavadní přátelství s Červenáčkem za hlavu a vůbec mu nepomůže. Stejně tak Rychlonožka, kterého vnímáme jako nejlepšího Červenáčkovu kamaráda. Na druhé straně samozřejmě i Červenáček má svůj díl viny. Chlapcům nic nevysvětlí, urazí se a uteče. Ale nebyl by to Foglar, aby vše dobře nedopadlo. A nebyl by to Foglar, aby nás touto situací nevychoval. Když dojde k velkému usmíření a vše se vysvětlí, Mirek přiznává i svou chybu. „*Byla to vina na obou stranách, pomohl mu Mirek. „Ty i my jsme měli být přímější a měli jsme si své dojmy o sobě hned říct.*“⁴⁴ Díky tomu, že i Mirek Dušín udělá poměrně osudovou chybu, zjistíme, že je to normální chlapec, ve čtenářových očích dochází k jakémusi polidštění. Velmi zvláštní na tomto nedorozumění je, že Červenáčkovu odloučení od klubu Rychlých šípů trvá v podstatě po celou dobu příběhu. Naproti tomu například rozmíška mezi protagonisty knihy *Hoši od Bobří řeky* trvá jen jedno odpoledne.

Další nezbytnou výchovnou součástí knihy, tak jako ve všech ostatních, je důraz kladený na přípravu do školy. I Rychlé šípy, podnikající neuvěřitelné výpravy do Stínadel, se vždy nejdříve připraví do školy a teprve potom jdou pátrat po záhadách. „*Hned druhý den odpoledne, sotva měli všechny úkoly do školy hotové...*“⁴⁵ „*Úkoly vypracovali vždy hned po příchodu ze školy. Večerní vzpomínka na školu je nedovedla nepříjemně vzrušit jako ty hochy, kteří po celé odpoledne ubíjeli čas svými zábavami a pak večer, když unavení měli jít spát, vyděšeně vzpomínali, že se zapomněli naučit ten či onen článek...*“⁴⁶ Kniha nás ale také vede ke kamarádství, k upřímnosti. Červenáčkovu zrada je brána jako nekamarádské jednání, a proto si zasluhuje trest. Na druhou stranu, když má Červenáček potíže, tak přestože s ním Rychlé šípy již nekamarádí, zastanou se ho a pomohou mu. Ale platí to i naopak, Červenáček i po tom, jak se k němu kamarádi zachovali, nesnese, aby je někdo urážel. „*Tak přede mnou o Rychlých šípech mluvit nesmíte!*“ vykřikoval kdosi

⁴⁴ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 159)

⁴⁵ J. Foglar- Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 29)

⁴⁶ J. Foglar- Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 44)

podrážděně.⁴⁷ Není třeba dodávat, že tato slova patří k Červenáčkovi a že po nich dojde k usmíření na obou stranách.

V *Záhadě hlavolamu* vystupují dospělé osoby jen výjimečně. Jednou z nich je Mažňákův otec. Tak jak je u Foglara typické, dospělý člověk = špatný člověk. Nejen, že kupoval hlasy pro svého syna, aby se stal Velkým Vontem, nejen, že chtěl od Rychlých šípů vylákat Tleskačův deník, ale právě on byl vrahem nedospělého chlapce Jana Tleskače. Ani rodiče Rychlých šípů do příběhu téměř nezasahují. Až na jednu velmi zajímavou epizodku s Rychlonožkovými rodiči, kteří díky tomu, že se jim syn nebojí svěřit, výrazně pomohou k rozuzlení děje. „*Aby Rychlonožka, který bydlel v domě, kde byla klubovna, nenasadil na svou stopu ty hloučky slídících hochů a děvčat, byl z domu vynesena ve velikém prádelním koši s víkem. Tuto jedinečnou dopravu obstarala ochotně Rychlonožkova maminka a ještě ochotněji tatínek, kteří svému chlapci nikdy nepokazili žádnou pletichu.*“⁴⁸ Většina dospělých a rodičů nemá ve foglarovkách pochopení pro dobrodružství svých dětí. Proto mě tato příhoda velmi udivila a potěšila.

V této části se Foglar zmiňuje i o dívkách, které také pátraly po Rychlých šípech a jejich činech. Není to sice obvyklé, ale výjimečně se zde objevují narážky i na odvážná děvčata. Nejvýraznější z nich je Tonča Sedlářová. Dívka, již Jindra Hojer bezmezně důvěřuje. Před první výpravou do Stínadel jí předá dopis, který má dát rodičům, kdyby se Rychlé šípy velmi dlouho nevraceli. Tonča je rozumná, a proto jí Jindra může věřit. „*Ale když viděla, že Jindra o tom nechce mluvit, pochopila, že to není věc pro ni, a už byla zticha. Jindra to dovedl ocenit. Zlatá Tonča!*“⁴⁹

Foglar si zakládal na tom, že některé údaje v jeho knihách jsou pravdivé a jeho čtenáři po nich pátrají. Tyto odkazy dodávají příběhu na důvěryhodnosti. Čtenář má tak pocit, že se opravdu příběh stal. Na začátku knihy při popisu Rychlých šípů se dozvídáme, že jejich

⁴⁷ J. Foglar- Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 156)

⁴⁸ J. Foglar- Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 155)

⁴⁹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Záhada hlavolamu, Olympia 1990 (str. 56)

dobrodružství zaujalo i jeden mládežnický časopis, který pak o nich vydával kreslené příběhy. Tím Foglar odkazuje na *Mladého hlasatele*, který skutečně na posledních stranách, tak jak je to v *Záhadě hlavolamu*, uváděl příběhy *Rychlých šípů*. Příběh se stává uvěřitelnějším i díky tomu, že se zde objevují názvy ulic, ve kterých se hrdinové procházejí apod. Například zde nalezneme Sladovnickou ulici, to je jméno ulice, kterou najdeme v každém větším českém městě. A tak má čtenář pocit, že se tyto události mohly stát hned vedle něho. Navíc, jak už jsem zmiňovala, ve většině větších měst si lidé myslí, že jedna jejich městská část je určitě předobrazem Stínadel. Foglar se netajil tím, že se skutečně inspiroval žijícími lidmi a existujícími místy, nikdy ale neprozradil, o jaká místa a lidi se jedná.

4.7 STÍNADLA SE BOUŘÍ - OBSAH

Kniha *Stínadla se bouří* je románové pokračování *Záhady hlavolamu*. Náš příběh se odehrává rok po událostech ve Svatojakubském kostele. Chlapci bydlící u Rozdělovací třídy, která dělí Druhou Stranu a Stínadla, pociťují na vlastní kůži, že ve Stínadlech se opět dávají dohromady Vontové. Rychlé šípy jsou vrženy do víru událostí, tak trochu proti své vůli. Jdou zachránit Jiřího Rymáně, kterého zajali Vontové, když šel na výzvědy do Stínadel. A tak jim začínají nové snad ještě více spletité příběhy. Při této první výpravě do Stínadel zjistí, že Vontové se znovu začínají spojovat a chtějí zvolit Velkého Vonta, jenž bude celá Stínadla řídit. Poznávají přívržence Dabinelovců a Uctívačů ginga, což jsou dvě největší skupiny, které díky vysokému počtu příznivců mají největší šanci získat post Velkého Vonta. Při záchranné výpravě se ale dozvídají ještě mnohem důležitější informaci a to, že ježek v kleci zase spatřil světlo světa. Je tedy jasné, kam budou Rychlé šípy směřovat svůj zájem. Znovu jim zasvitla jiskřička naděje, že při získání hlavolamu se jim podaří objevit Tleskačův plán létajícího kola. Díky několika informacím o nálezci ježka, Hačiřika, se seznamují s Rezavými klíči, skupinou Vontů, kteří pátrají po ježkovi na vlastní pěst. Díky nim ve svatyni Uctívačů ginga najdou velmi starý vzkaz o věcech zakopaných na Červených schodech. Také se tam ale poprvé setkávají s tajemným Širokem, který jim s výsměchem ukazuje ježka v kleci. S výsměchem proto, že si je jist, že ho nikdo nepřemůže, a to je také pravda. Přestože Rychlé šípy Široka nepřemohly, uvědomují si tu jistotu, že ježek je skutečně na světě, a také ví, u koho ho mají hledat. Předtím, než se vydají do Stínadel, přichází zvláštní výstraha, která varuje Mirka Dušína před smrtí ve Stínadlech. Mirek se najednou zdráhá jít do Stínadel, říká, že se mu to zrovna nehodí, což pro něj vůbec není obvyklé. Když se tedy odhodlá na naléhání ostatních chlapců jít do Stínadel, stane se zvláštní věc. Nějaký neznámý Vont ho osloví jménem, jako by jej znal. Mirek neví, kdo je to a jak je možné, že ho zná. Nicméně i přes tuto zvláštní událost se šťastně dostávají k Červeným schodům, kde vykopou první vontskou kroniku, jež pojednává o prvních Vontech. Takový nález by ve volbách o Velkého Vonta měl stejnou váhu jako ježek v kleci. Ale jako by si tím chlapci z Rychlých šípů vyčerpali svou štěstěnu. Sběrač, konkurenční skupina, která také pátrá po tajemstvích Stínadel, přichází s neskutečnou zprávou. Mirek Dušín zradil Rychlé šípy. Sběrač má důkazy o tom, že Mirek okolo sebe ve Stínadlech seskupuje Vonty a chce se sám účastnit bojů o Velkého Vonta. Jarka, Jindra,

Červenáček a Rychlonožka jsou tím zdrceni, a tak se společně se Sběračem vydávají do Stínadel, aby se přesvědčili o pravdě. Skrčeni na pavlači sledují, jak jejich Mirek přichází za oslavného křiku mezi Vonty. Jenže jejich chvílím utrpení ještě nemá být konec. V nejtěžších momentech, kdy všichni myslí na rozpad klubu, s radostným štěkotem přibíhá klubovní pes Bublina, který je tak prozradí. Mirkovi Vontové chlapce i s Bublínou zajmou. Nakonec se spokojí se zjetím Bubliny a chlapce propouští. Jarka za ostatní rozhodne, že si to všechno, co se stalo, půjdou k Mirkovi domů vyříkat. A tam zjistí těžko uvěřitelnou věc, Mirek byl celý večer doma. Všichni pochopí, že má ve Stínadlech dvojníka, který se jmenuje Mirek Daneš. Rychlé šípy však mají zkalenou radost, protože ví, že jejich věrný psí druh je zajat. Na výpravě za jeho záchranou se dozví výši výkupného, tím je první kronika Vontů. Uvědomují si, že kronika má cenu pro všechny Vonty, zatímco Bublina jen pro ně. Musí tedy vymyslet jiný plán na jeho osvobození. Při útěku ze Stínadel se setkávají s Losnou, jediným Vontem, se kterým se skamarádili. Losna jim vysvětlí většinu událostí, jež se za uplynulý rok ve Stínadlech staly. Také je seznámí s chlapcem, Vládou Dratušem, který je náčelníkem Žlutého květu a kterému Losna pomáhá, aby se stal Velkým Vontem. I Rychlé šípy se přesvědčí, že Vláda, ač slepý, je skutečně čestným a inteligentním chlapcem, tedy vhodným kandidátem na takové místo. Společně se Žlutým květem se vydají na záchranu Bubliny, ten ale mezitím kvůli špatnému zacházení, zimě a stesku země. Tato bolestná událost Rychlé šípy na pár týdnů uzavře na Druhé Straně. Až Losna, který je navštíví v jejich klubovně, jim nalije nové síly do žil. Dochází k poslednímu zápasu, honu na Široka. I Rychlé šípy se ho samozřejmě účastní. Nadeženou Široka na vysokou pavlač a ten skáče do tmy. Svůj skok ale špatně vyměří a padá na zem. Pádem se zraní. Čestné Rychlé šípy ho ošetří a vzdají se ježka v kleci, chtějí se Širokem zápasit, a ne získat hlavolam díky Širokově neschopnosti se bránit. Z tohoto jednání Široko, poslední Velký Vont, pochopí, že jsou nejčestnějšími chlapci, se kterými se ve Stínadlech setkal, a proto jim symbol Stínadel svěří. Rychlé šípy s ním mizí na Druhou Stranu, aby jej otevřely a získaly tak plán létajícího kola. Jejich zklamání nezná mezí, když zjistí, že skrýš je prázdná. Měsíce, ve kterých ležel hlavolam na dně stoky, se na něm podepsaly. Do ježka vnikla voda a plán na hedvábném papíře navždy zmizel. Je to pro ně další nervový otřes, ze kterého se až za několik dní chlapci vzpamatují. První kroniku a ježka v kleci odevzdávají

Žlutému květu a Vláďa Dratuš, který díky lékařskému zásahu začne vidět, vyhrává volby a stane se Velkým Vontem.

O svých dobrodružstvích Rychlé šípy samozřejmě informují Druhou Stranu opětovným vydáváním časopisu TAM-TAM.

4.8 STÍNADLA SE BOUŘÍ - INTERPRETACE

Další díl Stínadelské trilogie *Stínadla se bouří* je velmi podobný *Záhadě hlavolamu*. Tématem, autorovým stylem, hlavními hrdiny i zosobněním dobra a zla. Ve své interpretaci nechci opakovat to, co již bylo řečeno, proto vynechám, co mají obě díla společného. Román *Stínadla se bouří* vystupuje samostatně a není třeba *Záhadu hlavolamu* znát, což je pro čtenáře zajisté dobře, protože může každou z knih číst odděleně a nijak ho to neomezuje. Protože se ale jedná o volné pokračování, je především na začátku knihy často odkazováno k *Záhadě hlavolamu*. Její příběh je zde v bodech znovu vysvětlen. A znovu je i představen klub Rychlých šípů. Pro čtenáře, který přečetl jako první *Záhadu hlavolamu*, jde o jakési zopakování, které myslím vůbec nevádí, navede ho do nálady boje Rychlých šípů a Stínadel. Naopak pro čtenáře, jenž jako první čte *Stínadla se bouří*, se může jednat o velmi dobrou reklamu na první díl, která láká k jeho přečtení. „Uplynul již téměř rok od té doby, kdy Rychlé šípy prožily svá nejúžasnější dobrodružství ve Stínadlech s nepřátelskými Vonty při pátrání po podivném hlavolamu mrtvého Jana Tleskače.“⁵⁰

V *Záhadě hlavolamu* jsem se zaměřila na autorem často využívanou hru světla a stínu. V této druhé části ji najdeme znovu. Stejně tak zdařilou, ale ne tak častou. „*Blikavé lampy matně osvětlovaly vždy jen malý okruh dlažby a zdi domů. Vše ostatní tonulo ve tmě a ve strašidelných stínech.*“⁵¹ Mnohem více zde pro vykreslení atmosféry děje najdeme využití zvuku. Vyzvánění tajemných stínadelských zvonů, křik Vontů, jejich tajemná bezeslovná píseň, ale i radostné výkřiky, pískání Kovboje jako signálu Rychlých šípů a v neposlední řadě nejniternější a citově nejhorší chvíle, kdy se radostným štěkotem připraví Bublina o život. Stínadelské zvony provázejí nejdobrodružnější chvíle ve Stínadlech. Jejich zvuk evokuje tajemnou atmosféru, navíc jich zní vždy několik a každý jiným hlasem. Představíme-li si k tomu křivolaké temné uličky a pronásledující Vonty, není divu, že z toho jde Rychlým šípům společně se čtenářem mráz po zádech. „*Na kostelních věžích se rozezvučely zvony. Do ztemnělých uliček a plácků zaléhalo hřmění Dunivé Kateřiny i jasný hlas Zlaté svaté. Do jejich kovového hluku se mísily hlasy zvonů dalších, snad Živého srdce,*

⁵⁰ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 198)

⁵¹ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 202)

*Velkého Dominika a jiných a jiných...*⁵² Zvuk zvonů napovídá pozornému čtenáři to, co se bude dít. Vždy zazní ve chvílích napětí. V jedné chvíli uslyší Rychlonožka zvuk zvonu, který předtím nikdy neslyšel. Tuší, že by to mohl být Umrličí prst, který zvoní ve chvílích, kdy někdo zemře. Tento zvuk je předzvěstí smrti, protože v této kapitole umírá Bublina. Stejně jako světlo jedné a té samé lampy působilo na hochy pokaždé jinak, tak i zvuk zvonů a vontské písně na ně podle nálady také jinak zapůsobí. Když na konci knihy oslavují společně s Vonty vítězství Žlutého květu, slyší ty samé zvony a píseň Vontů, ale tentokrát z toho nevyznívá temnota a strach, ale díky náladě a slunečné obloze je vše jásavé a veselé. Ale nejen zvony představují zvuk. Zvuk může fungovat jako prozrazení. Ozývá se ve chvílích, kdy to hrdinové potřebují ze všeho nejméně. Například v temné zahradě Uctívačů ginga, kde se všichni snaží pohybovat co nejvíce ostražitě, přichází několik zvuků, při kterých Rychlým šípům tuhne krev v žilách, protože každý takový zvuk, může znamenat jejich prozrazení. „...*Rychlonožka, který se v křoví zapletl a převalil s nebezpečným hluem.*“⁵³ Není snad třeba se pozastavovat nad tím, že hluk způsobil svou nešikovností právě Rychlonožka, to už patří k jeho charakteristice, že má-li někdo někde či někam spadnout, zakopnout apod., bude to právě Rychlonožka. Do ztichlé zahrady se ale také ozývá skřípot zámků a dveří, která se jen těžko otvírají. Při pronikání do Stínadel se samozřejmě ozývá často bezeslovná píseň Vontů, ale pokud se v nich něco děje, jsou Stínadla přirovnávána ke včelímu úlu. Jen toto přirovnání postačí pro dostatečnou představu zvuku. Slyšíme šum a neurčité zvuky podrážděných Vontů, kteří stejně jako včely napadnou jakéhokoliv vetřelce. „*Celá Stínadla jim připadala jako úl rozdrážděných včel.*“⁵⁴ Přirovnání k rozdrážděným včelám je zajímavé ještě z toho pohledu, že žádný čtenář by se nechtěl ocitnout tváří v tvář takto rozdrážděným Vontům či včelám, ale Rychlé šípky toto ohrožení nebojácně vyhledávají.

I v knize *Stínadla se bouří* jsou velmi zajímavě volena jména. Podle zvláštních temných názvů ulic poznáme, že musí patřit do Stínadel. V jiné části města by se takto ulice nemohly jmenovat. Svým jménem zapadají do ponuré atmosféry Stínadel. „*Jde s námi*

⁵² J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 284)

⁵³ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 237)

⁵⁴ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 258)

*Červenokohoutí plácek, Podzemní ulička, V červotočích, Krysařská ulice, Na zábradlí...*⁵⁵

Podle názvu místa Myší past nemůžeme očekávat nic jiného než náměstíčko s jednou přístupovou a tedy i únikovou cestou, ve kterém vás velmi snadno uvězní a chytí jako myš do pasti. Stejně tak jméno potoka, protékajícího celými Stínadly odpovídá tomu, kde teče a jaký je. Pod jménem Černá voda, si nepředstavíme průzračnou vodu, na jejímž dně se třpytí písek. Právě naopak, jak se dozvídáme z příběhu, Černá voda je potok, který po Stínadlech sbírá splašky a navíc zavinil i smrt. Z obou těchto důvodů je jméno příznačné. Zvláštní pojmenování má jedna z dalších hlavních postav Široko. Přezdívka posledního Velkého Vonta na mě působí jako zkrácení širé oko. Oko, které přehlédne celá Stínadla. Je všude a všechno vidí. Když pak na konci příběhu zjistíme, kdo je Široko a že se snaží najít nového spravedlivého a čestného Velkého Vonta, vypadá to, jako by svým širým okem hleděl do duší Vontů a snažil se přijít na to, jací jsou. Jméno klubovního psa Bublíny představuje jemnost a něžnost. Stačí málo a ona praskne. Proto když psí kamarád umírá, působí jeho smrt ještě o něco emotivněji, než kdyby se jmenoval například Rex. Se jménem Rex by musel vydržet více, dokázal by bojovat. Ale Bublína? U něj si dokážeme představit, že jen ležel a trápil se žalem, nebojoval a nepral se o svůj život. Autorskou výjimečnost při výběru jmen postav najdeme především v dílech *Boj o první místo* a *Když duben přichází*, kde Jaroslav Foglar vymýšlel jména pro celé školní třídy. Jména nejen chlapců, ale i učitelů jsou vybírána tak, aby si podle něj mohl čtenář snad představit, jakým charakterem dané postavy oplývají.

Velmi rozdílnou oproti *Záhadě hlavolamu* je tato kniha v počtu čtenářových nervových otřesů. V *Záhadě hlavolamu* dochází v podstatě jen k jednomu, kdy Červenáček zradí klub. V románu *Stínadla se bouří* zažíváme takových perných chvílí mnohem víc. První z nich je zrada Mirka Dušína. To je zjištění, které na čtenáře působí jako blesk z čistého nebe. Mirek, prototyp nejsprávnějšího chlapce, zradil své nejvěrnější kamarády. Každý čtenář vnímá zradu mnohem emotivněji právě proto, že se jedná o Mirka, a navíc tuto situaci sledujeme z pohledu zbylých Rychlých šípů, kdy se na vlastní oči společně s nimi přesvědčíme, že na plácku s Vonty skutečně stojí Mirek Dušín. Ke všemu se v této době

⁵⁵ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 205)

záhadně změnilo Mirkovo chování. On, který byl vždy upřímný a svou ctí a kamarádstvím byl příkladem všem hochům a děvčatům, najednou mlčí, nevysvětluje důvody své nálady. Jako by nebylo roztržky mezi Červenáčkem a Rychlými šípů, kdy si obě strany uvědomily, že si měly více věřit a měly se vzájemně svěřit. Svůj slib, že už to tak navždy bude, zde Mirek poruší. Když Jarka přemýšlí o Mirkovi, o tom, co se s ním děje, přečteme si tuto větu: „*Zná Mirka nejdéle ze všech chlapců Rychlých šípů.*“⁵⁶ Ale tohle je jen autorův psychologický tlak na čtenáře, aby věřil, že Jarka, který se tak dobře zná s Mirkem, taky neví co dál. Není totiž pravda, že by znal Mirka nejdéle, respektive je, ale zná ho jen o pár dní déle než Jindra Hojer a několik málo dnů déle než Červenáček a Rychlonožka. Toto víme z prvních tří komiksových dílů Rychlých šípů. Nicméně to nemění nic na tom, že čtenář se po právu cítí vyděšený z toho, že by se Mirek mohl něčeho takového dopustit. Většina snad věří, že to není pravda, ale když vidí důkazy, které navíc nabízí největší lotři, Bratrstvo kočičí pracky, je potupa dokonána. Reakce chlapců z Rychlých šípů jsou sice možná dětské, chlapecké, ale o to uvěřitelnější. „*Mirek je zrádce! Mirek je zrádce! Je konec klubu! Je konec všeho! Rychlonožka se odtrhl od zábradlí, klekl si v zoufalství tváří ke zdi a nařikal: „Je to on! Je to Mirek!“ Červenáček plakal. Nemohl zadržet slzy, nešlo to!*“⁵⁷ Krátké věty působí jako výkřiky chlapeckých srdcí. Věty se opakují, protože poprvé nemůžou chlapci uvěřit tomu, co vidí, a podruhé se jim pravda znovu utvrzuje. Vše je znásobeno tím, že Červenáček pláče, slzy jsou u chlapců Rychlých šípů brány jako projev slabosti, ale v této situaci to nelze jinak. Jarkova reakce se podobá vteřinám před smrtí. Před očima se mu odehrávají společné zážitky, kde byl Mirek takový, jakého ho znal. (Příběhy opět odpovídají těm z komiksů.) Ve stejné chvíli, kdy se vysvětlí domnělá Mirkova zrada, zažívá čtenář další nápor na jeho nervy. Až nepochopitelně drsně vyznívá boj o Bublinův život. Uvážíme-li, že cílovou skupinou Foglarových děl jsou děti a mládež, musíme si uvědomit, že naprostá většina čtenářů touží po domácím mazlíčkovi, především po psovi. A tady se najednou dočítají o tom, jak Vontové umučili psa Bublinu. Navíc se neustále dokola opakuje smutek z jeho smrti a naděje, že žije. To celkem třikrát, kolotoč končí skutečnou Bublinovou smrtí. Myslím si, že chvíle, kdy Rychlonožka volá na již nehybné Bublinovo tělo: „*Tak Bublínko, hop, hop přeče!*“...⁵⁸, je momentem, kdy

⁵⁶ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 272)

⁵⁷ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 286)

⁵⁸ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 344)

nezůstane jedno oko suché. Nejen dětský čtenář vnímá Vonty jako nelidská stvoření, celý příběh na něj působí jako skutečný, aby autor ještě zhoršil pohled na Vonty, kteří nechali svou nevšimavostí psa zemřít, prohlásí Daneš: „*Včera dodělal!*“...⁵⁹ V této části příběhu dochází k poslednímu velkému zděšení čtenáře. Ve chvíli, kdy se bojí o Bublinův život, přichází ještě horší událost. Při pokusu o Bublinovo osvobození leze Mirek na vysoký žebřík, ze kterého ho srazí jeden z Vontů. Jindra, Červenáček a Rychlonožka se snaží zmírnit Mirkův pád nastavením svých těl, ale i přesto Mirek dopadá tvrdě na zem. Nehýbá se, neslyší, z hlavy mu prýští krev, při pokusu o posazení jeho tělo padá bezvládně k zemi. Chlapci a s nimi čtenář jsou v šoku. Mirek je mrtvý. Na tomto místě se musíme zeptat, jestli si s našimi nervy Jaroslav Foglar nezahrává přece jen moc. Samozřejmě, že dospělý čtenář ví, že i tato událost musí dopadnout dobře, ale dětský čtenář nepřemýšlí dopředu. Jisté ale je, že Foglar rozhodně docílil toho, že čtenář hltá každou stránku a toto je přesně ta chvíle, kdy nedokáže a nemůže odložit knihu, prostě musí číst dál. V další kapitole se samozřejmě dočte, že Mirek utrpěl lehký otřes mozku a vše je v pořádku.

Stejně jako *Záhada hlavolamu* začíná tento příběh na podzim. Trvá ale o něco déle, okolo půl roku. Brzká podzimní tma opět přikrývá vníkaní Rychlých šípů do Stínadel. Tentokrát se v nich ale objevují i v zimě, ale jen jednou je zmínka o sněhu. Autor opět využívá především tmy, která nastává v dřívějších hodinách. Během Vánoc a vánočních prázdnin truchlí klub nad ztrátou Bublíny. Navíc si chlapci uvědomují, že Vánoce musely zastavit i události ve Stínadlech. Vontové je zajisté tráví doma, stejně jako chlapci z Druhé Strany. Pravidelného čtenáře „foglarovek“ nepřekvapí, že hlavní událost, tedy volba Velkého Vonta a vítězství dobra nad zlem, přichází na jaře. Jaro zde ale není popisováno jako čas chlapectví, tj. se zvláštní náladou. Protože dobrodružství ve Stínadlech se dějí na podzim. Tím je Stínadelská trilogie odlišná, jako by na chlapce Rychlých šípů nepůsobilo Foglarem tolik milované jaro, tak jako na ostatní jeho hrdiny. Foglar ale velmi zkušeně pracuje s časem, ve kterém se děj odehrává. Je jasné, že potřebuje, aby grandiózní finále proběhlo na jaře, nejen kvůli jarní atmosféře, ale především ve Stínadlech musí rozkvést žluté květiny, které jsou symbolem nových začátků. Proto se Rychlé šípy nemohou vzpamatovat

---

⁵⁹ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 344)

nejen ze smrti Bublíny, ale několik dní trvá, než se dostanou ze zklamání, které vyvolalo zničení Tleskačova plánu na létající kolo. A tak se děj pozdrží, aby mohlo přijít jaro a s ním žluté květy v ulicích Stínadel.

Zajímavé je, že v knize *Stínadla se bouří* najdeme několik odkazů na knihu *Hoši od Bobří řeky*. Respektive na lovení bobříků. Autor zde lov bobříků zmiňuje, ale nijak nevysvětluje. Čtenář, který by nečetl *Hochy od Bobří řeky* a o bobřících by nikdy neslyšel, by vůbec nevěděl, o čem je řeč. Foglar tedy evidentně nepředpokládal, že by někdo alespoň neslyšel o pravidlech lovu bobříků. „Byla to pekelná zkouška a Rymáň si umiňoval, že si doma přišije na rukáv bobříka odvahy...“⁶⁰ Najdeme zde informaci, že i Rychlé šípy lovily bobříky. „Napadlo ho přitom, jak dobré bylo lovení bobříka síly a jeho ustavičné cvičení.“⁶¹ Dětský čtenář snadno podléhá dojmu, že příběh je skutečný. Napomáhá tomu například zjištění, že Rychlé šípy, stejně jako mnohý čtenář loví bobříky nebo že příběhy klubu Rychlých šípů vydával časopis. K podpoře tohoto dojmu dochází hned na první straně knihy, kdy se Jirka Rymáň odvážně vydá do Stínadel. „...- a bez něho by ovšem nevznikla ani tato kniha.“⁶² K další takové mystifikaci čtenáře, podle mě naprosto dokonalé, dochází ve chvíli, kdy Rychlé šípy dostanou do rukou ježka v kleci. Fakt, že autor příběhu nechává zničit plán Tleskačova kola, znovu podporuje čtenářovu domněnku reálně možného příběhu. Jistě by pro autora nebyl problém, aby nechal Rychlé šípy plánek objevit. Donesly by ho pak na patentový úřad a kolo by se začalo vyrábět. To také měly v plánu. Jenže tím by Foglar zničil naivní představu o tom, že to, co dětský čtenář čte, je skutečné. Z vlastní zkušenosti vím, že děti, které tento příběh četly nebo kterým byl čten, nesmírně litovaly ztráty tohoto plánu. Snad proto považuji tuto pasáž za mistrovské dílo.

Podobně jako v *Záhadě hlavolamu* se i zde často setkáváme se smrtí. Přispívá to k celkovému dobrodružnému vyznění knihy. O smrti Bublíny a vyděšení z možné Mirkovy smrti jsem se již zmiňovala. Smrt zde však potkáme častěji. První zmínka o smrti souvisí s nálezem ježka v kleci. Emil Hačiřík se pokoušel s dalšími chlapci a Širokem vylovit hlavolam

⁶⁰ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 194)

⁶¹ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 237)

⁶² J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 191)

ze stoky, kam spadl otcí Mažňáka. Mažňák starší se při pádu ze stoky napil a zemřel. Emilovi stříklo trochu bahna do úst a také zemřel. Zásadní rozdíl v chápání obou smrtí je ale v tom, že u Mažňáka to lze brát jako trest za krádež ježka, ale u Emila, ještě chlapce, to tak brát nelze. Mažňák mladší pak vyhrožuje smrtí Mirkovi Dušínovi, protože se domnívá, že za smrt jeho otce odpovídá. Další smrt obchází druhý z velkých objevů, nález první vontské kroniky. Pod kámen na Červených schodech ji ukryl nějaký Vont, protože došlo k záhadnému zmizení a smrti jakéhosi Dymoura. Vypadá to, jako by každý důležitý nález musel být vykoupen něčí smrtí. Z vontské kroniky se dozvídáme, že samé založení Vontů je spojeno se smrtí chlapce. Komour zemřel v chlapeckých bojích a na jeho počest se všichni hoši ze Stínadel usmířili, a tím vzniklo Vontské sdružení. Podle mého názoru je zde na jednu knihu smrti poměrně hodně. Na druhou stranu je tím docíleno velmi dobrodružné povahy díla. Foglar si tak zajišťuje čtenářovu pozornost. A uvědomíme-li si, kolik let uplynulo od prvního vydání, tak si v tomto ohledu nezádá s mnohými současnými knihami či filmy, které ani nejsou určeny pro děti. Pokud se lidé pozastavují nad tím, že mládež dnes vyhledává počítačové hry s násilím, tak budiž tato kniha důkazem, že i před dvěma generacemi byl zájem o zábavu obdobný.

Samozřejmě je čtenář tímto dílem opět vychováván. Působí na něj rozdíl mezi dobrem a zlem, mezi spravedlností a podvody, mezi ctí a krutostí. Opět se dozvídá, že na prvním místě je škola a teprve pak zábava. Tentokrát ale ještě ve větším měřítku než obvykle. Protože v této knize selže v tom nejdůležitějším, škole, ten nejušlechtilejší, Mirek Dušín. A jeho selhání ve škole málem zapříčiní rozpad klubu, a zveličíme-li to, tak i smrt Bublíny. Na několika místech v knize je připomenuto, že i hoši Rychlých šípů se musí poctivě připravovat do školy. *„Všichni chlapci měli hodně učení a úkolů na další dny a na nějakou novou cestu do Stínadel ten den nebylo ani pomyšlení.“*⁶³ Dokonce i před záchrannou akcí, kdy chtějí za každou cenu vzít Bublínu, se celý týden v klidu učí. V tomto případě mi apel na školu přijde poněkud přísný. V takovéto situaci by přece nikdo neměl sílu a pomyšlení na to, aby se učil. *„Dny, které chyběly do pátku, vyplnili chlapci Rychlých šípů hlavně učením a psaním všech možných úkolů do školy. Lehce šli vždycky potom za svými*

⁶³ J.Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 214)

*klubovními zábavami - a za svým pátráním ve Stínadlech, když věděli, že mají své školní povinnosti v pořádku!*⁶⁴ Méně výrazně působí ostatní výchovné části. Třeba čest Rychlých šípů v zápase se Širokem je vysloveně výchovná, ale k jednání Rychlých šípů toto řešení situace prostě patří a čtenáře nijak zvlášť nepřekvapí. Na druhou stranu Širokovo ocenění tohoto šlechtného chování je jim odměnou. Takto získali ježka v kleci poctivou cestou a jenom tak z toho mohou mít radost. Čtenáře by to mělo poučit v tom smyslu, že pokud se bude chovat čestně, mělo by se mu to vyplatit. Několikrát je čtenář přímo osloven, tyto výchovné výzvy úplně nezapadají do příběhu. Například apel na přátelství. *„Kéž by takového přátelství byli schopní všichni hoši a děvčata v podobných klubech! Kéž by si dovedli vzájemně odpouštět své chyby, kéž by byli k sobě vždy vlídní, laskaví, obětaví a upřímní!*⁶⁵ Stejně tak čtenáře vychovává k věrnosti ke svým kamarádům. Kdyby se Jarka, Jindra, Rychlonožka a Červenáček zachovali stejně jako většina Druhostraníků a přestali by věřit Mirkovi, zradili by ho a neprávem by ho odvrhli. Samý závěr knihy shrnuje autorovo výchovné působení na čtenáře. *Chce, aby se čtenář stal právě takovým jako jeho protagonisté. „A ten žlutý květ míru se bude rozmáhat stále víc a víc a jednou přijde doba, kdy jej v klopě kabátu a ve svém srdci budou nosit nejen potomci dnešních Vontů ve Stínadlech, ale všichni lidé na celém světě, protože mír, dobro a ušlechtilost zaujmou dříve či později mysl všech. A pak bude všude teprve dobře!*⁶⁶

⁶⁴ J.Foglar-Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 320)

⁶⁵ J.Foglar-Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 211)

⁶⁶ J.Foglar-Dobrodružství v temných uličkách - Stínadla se bouří, Olympia 1990 (str. 369)

4.9 TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA - OBSAH

Hlavními hrdiny poslední knihy Stínadelské trilogie je opět klub Rychlých šípů. Příběh se odehrává asi půl roku od událostí z knihy *Stínadla se bouří*. Jednoho podzimního dne navštíví Rychlé šípy člen Vontské rady Otakar Losna. Vypráví jim o zvláštní příhodě, kdy Velkého Vonta Vládu Dratuše navštívil neznámý chlapec. Ukázal mu jakési psaní a od té doby se Vláda úplně změnil. Přestal být dobrým a spravedlivým Velkým Vontem. Myšlenkami byl stále někde jinde a všichni jeho blízcí kamarádi na něm viděli, že má z něčeho veliký strach. Nikomu se však nechtěl svěřit. Losna proto žádá Rychlé šípy o pomoc. Klub se v čele s Mirkem Dušínem vydává pátrat po tajemství, které tíží Velkého Vonta. Průniky do Stínadel a pátrání v nich mají ztížené tím, že je kvůli Žlutému květu mnoho Vontů pozná. Ve Stínadlech se setkávají znovu se dvěma největšími skupinami, které touží po získání Velkého Vontství, Dabinelovci a Uctívači ginga. Dabinelovci zajmou nejen Rychlé šípy, ale i skupinu Sběrače v opuštěném dvoře. Červenáček prohrává „soutěž“ v držení svíčky, a tím odsuzuje svůj klub ke strávení noci v zavřeném dvoře. Rychlým šípům se podaří utéct a při té příležitosti objevují balíky papírů vhodných k vydávání TAM-TAMU. Jejich konkurence Sběrač potřebuje témata do svého časopisu, a proto naváže spolupráci s Dabinelovci. Rychlé šípy vyslechnou rozhovor, při kterém Dvorečáci dostávají velmi těžký úkol, mají porazit gingo, posvátný strom ve svatyni Uctívačů. Rychlé šípy přicházejí na stopu Rejholce, průvodce tajemného chlapce, který tak vyděsil Velkého Vonta. Protože je Rejholec členem Uctívačů ginga, vymění si vzájemně svá tajemství. Mirek prozradí plán Dabinelovců na porážení ginga a odměnou je jim vyprávění o návštěvě Cizince v klubovně Žlutého květu. Od Losny se dozvídají, že Vláda u sebe nemá ježka v kleci, symbol Velkého Vonta a celých Stínadel. Z toho snadno vydedukují, že to, co Vládu Dratuše tak trápí, je právě ztráta hlavolamu. Než ale vypátrají, kde ježek je, stihnou Uctívačům zachránit jejich strom od porážení, a tím si získají náklonnost Rejholce. Jaké je pak jejich překvapení, když zjistí, že ježek v kleci je v jeho moci a že mu ho dal Velký Vont sám a dobrovolně! Losna se tedy rozhoduje, že bude sledovat Rejholce, aby vypátral, co s tím vším má společného. Zjistí, že tajemně mizí do Kocouřího hrádku. A tak se tam samozřejmě Rychlé šípy společně s bývalým Velkým Vontem Losnou vydávají. Uvnitř dávno opuštěných a polorozpadlých domů nacházejí provizorní přístřešek, ve kterém přespává Cizinec. Netrvá to dlouho a také zjistí, co má s Cizincem společného Rejholec. Z

vyslechnutého rozhovoru se dozví, že Cizinec je chlapec, který utekl z polepšovny. Rejholec, jenž ho náhodou potkal, mu nosí jídlo a společně se stínadelským klubem děvčat se o něj stará. Vláďa Dratuš, vydíraný Cizincem, si kupuje jeho mlčení tím, že mu zapůjčí ježka v kleci. Cizinec si jej chce obkreslit a zařídit jeho sériovou výrobu, aby na něm zbohatl. Všechny tyto neuvěřitelné zprávy by Rychlé šípy rády napsaly do TAM-TAMU, ale vydávání časopisu je jim zakázáno. Nakonec přijdou na to, že je to vlastně dobře, dozvídají se totiž všechny informace o záhadném papíru, který tak děsí Velkého Vonta. A tyto informace se dozvídají právě od něj. Velký Vont pochopí, že sám nezmůže nic, a tak vyjde s pravdou ven. Vláďa odkrývá Rychlým šípům dávný stínadelský příběh. Pár Vontů přísahalo pomstu svému bývalému členu a při jedné z honiček ho zahnali na půdu Kocouřího hrádku. Od té doby ho nikdo neviděl. Poslední z pronásledovatelů se policii ze strachu nepřiznal, že on byl ten, kdo ho viděl naposled. Jarka, klubovní detektiv, rychle pochopí, že posledním z pronásledovatelů byl Vláďův otec a Cizinec proti němu našel v Kocouřím hrádku nějaké důkazy a jimi teď vydírá Velkého Vonta. Rychlé šípy se společně s Losnou rozhodnou, že přepadnou Cizince s Rejholcem ve chvíli, kdy budou měnit ježka za usvědčující papír. Než dojde k boji, vyslechnou si obsah tohoto listu. Jde o poslední dopis pronásledovaného chlapce, který obviňuje ze své smrti Jiřího Dratuše, tedy Vláďova otce. Pak už je jen dílem několika okamžiků, aby Rychlé šípy získaly oba dva artefakty a vše předaly Velkému Vontovi. Ten se své funkce vzdává a při nové volbě se Velkým Vontem stává Otakar Losna. O tom všem již opět může informovat své čtenáře časopis Rychlých šípů TAM-TAM.

4.10 TAJEMSTVÍ VELKÉHO VONTA - INTERPRETACE

Třetí a poslední díl Stínadelské trilogie je po předchozích dílech velkým zklamáním. *Záhada hlavolamu* i *Stínadla se bouří* jsou doslova nabity různými a hrůznými událostmi. Obě knihy jsou plné příběhů ze starých vontských dob, kdy odhalujeme smrtelná nebezpečí jejich aktérů a v takovýchto nebezpečích se ocitají i Rychlé šípy, které ve Stínadlech pátrají po pravdě. Proto očekává-li čtenář podobný styl i u *Tajemství Velkého Vonta*, musí být nutně zklamán. Svůj díl viny na tom má pravděpodobně čas. *Záhada hlavolamu* vyšla v roce 1941, *Stínadla se bouří* v roce 1947 a *Tajemství Velkého Vonta* až v roce 1990. „*Foglar se očividně do určité míry podřídil některým výhradám literárních kritiků a snažil se vytvořit příběh realističtější.*“⁶⁷ Celá kniha je založena pouze na jediné dějové linii, bez výraznějších odboček. Čtenáři je stále připomínán strach Velkého Vonta z čehosi. Nenajdeme zde ale žádné stopy, po kterých by se mohla ubírat čtenářova fantazie, aby mohl nad událostí, která děsí Vládu Dratuše, sám spekulovat. Čtenáři se nenaskýtá možnost odhalit podle skrytých zpráv pravdu. A v tom vidím největší chybu této knihy. A nemyslím si, že by čtenář, který právem od *Tajemství Velkého Vonta* očekává dobrodružství, ocenil nebo mu postačilo časté vysvětlování, jak funguje tisk časopisu, kolik výtisků TAM-TAMU se prodalo nebo jestli podle úředních nařízení je možné jej vydávat v takové podobě, v jaké je.

I atmosféra, ať tvořená pomocí světla či zvuku, v předchozích dílech mnou tak opěvovaná, zde víceméně chybí. Jako spouštěč atmosféry zde působí smích, chechot, výsměch a posměch. Více než v předchozích dvou knihách se zde autor zaměřuje na dobrou náladu v klubu Rychlých šípů. Poklidná atmosféra a veselost v klubovně se odráží právě na smích členů klubu. „...klubovna se otřásla krátkým výbuchem smíchu při té pochvale...“⁶⁸, „...a z očí se mu až řinuly slzy, jak se smál...“⁶⁹ Čtenáři příběhů Rychlých šípů, ať v komiksech nebo stínadelských dobrodružstvích, nemůže uniknout, že členem klubu, který se nejčastěji směje nebo je sám terčem zábavy, je Rychlonožka. A proto zde, kdy pro vykreslení dobra je použit smích, nacházíme právě Rychlonožku nejčastěji v situacích, kdy

⁶⁷ K fenoménu Jaroslav Foglar - příspěvek Luisy Novákové, Památník národního písemnictví 2008 (str. 37)

⁶⁸ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 383)

⁶⁹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 385)

se směje, rozesmává klub nebo se doslova řečtá. „...i Rychlonožka přestal nadávat a chechtal se.“⁷⁰ Rychlé šípy se na lidi usmívají nebo se smějí. Nikdy se nikomu nevysmívají, a pokud se chechtají, tak vždy jen sobě navzájem. Autor používá smích ale i s opačným významem. Někdy slouží pro vykreslení obzvláště zlé situace. Takový druh smíchu či chechotu se ozývá především ze strany Vontů, ve chvílích, kdy zajmou Rychlé šípy. „Byl to zlomyslný, zlověstný, výsměšný chechot a Rychlé šípy vyděsil více, než kdyby se na bránu ozývaly rány a zvuky dobývání.“⁷¹ „I odtud se jim v ústrety jako na přivítanou ozval teď výsměšný vítězoslavný chechot.“⁷² Ze strany Vontů se v naprosté většině jedná spíše o výsměch než o smích. Vontové tím dávají najevo své uspokojení nad špatnou situací druhých a snaží se je právě smíchem více vyděsit. To přispívá k atmosféře neuspokojivé situace. Vontský smích má několik podob, může to být: odporný smích, zlomyslně spokojený smích, výhružný i výsměšný chechot, posupný smích nebo posměšný smích. Jeho podob v *Tajemství Velkého Vonta* nalezneme mnoho. Aby byl výčet smíchu ze strany „zla“ úplný, nesmíme zapomenout na Bratrstvo kočičí pracky a Dvorečáky. Ve chvíli, kdy se rozhoduje mezi nimi a Rychlými šípy o jejich osudu a Červenáček souboj prohrává, dávají se do: „zbesilého jáсотu a škodolibého veselí“⁷³ Samozřejmě se nezapomenou Rychlým šípům posmívat, aby se ještě zvýraznila jejich zvrhlá podoba. V *Tajemství Velkého Vonta* tedy funguje smích a výsměch jako protipól dobra a zla. Pro každou ze skupin je jejich styl smíchu typický a odpovídá tomu, na jaké straně jsou.

Na dobrodružnosti knihy má samozřejmě největší podíl prostředí, ve kterém se děj odehrává. Opět jsou to Stínadla. Tentokrát je však čtenář poznává z jiné strany. Rychlé šípy se již tolik nepotulují po setmělých zakroucených uličkách, ale především v opuštěných, rozpadajících se domech. Rozuzlení jediné dějové zápletky se nachází v komplexu právě takových domů. Ale i Rychlé šípy se ocitají v dalších opuštěných domech. Ke strašidelné atmosféře přispívá nejen to, že v domech nikdo není, ale jsou i plné prachu a opuštěných věcí. Většinou jsou to staré domy, určené mnohdy ke zbourání, a tak v nich vržou schody, je v nich průvan, který způsobuje rány v nevhodných okamžicích apod.

⁷⁰ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 413)

⁷¹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 393)

⁷² J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 395)

⁷³ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 401)

V *Tajemství Velkého Vonta* najdeme úplnou novinku. Tou je odkazování na dobrodružné knihy. Zatímco v ostatních Foglarových románech jsou dobrodružné knihy brány jako něco nesmyslného, protože hoši o dobrodružství jen nepodnikavě čtou místo toho, aby ho sami prožili, zde takové knihy čtou sami členové Rychlých šípů. Pod vlivem četby těchto knih se hoši Rychlých šípů vyjadřují netradičními a pro ně neobvyklými výrazy. „*Alláh s tebou!*“ ...⁷⁴ „*Ta kojotí banda čmuchala zřejmě někde kolem klubovny!*“ ...⁷⁵ Najdeme ale i partu Mustangů a další podobné odkazy především na „indiánky“. Srovnáme-li to například s *Hochy od Bobří řeky*, je to zvláštní paradox. Ztotožní-li se čtenář s hlavními hrdiny, což se u mladistvých čtenářů předpokládá (a proto skrze ně Foglar výchovně působí na čtenáře), co si má vybrat za vzor? Pokud chce být jako hrdinové z *Hochů od Bobří řeky*, bude dobrodružství podnikat a ne o něm jen číst. Pokud se však nechá inspirovat *Tajemstvím Velkého Vonta*, tak by právě tyto knihy vyhledával, když je čtou i takoví hrdinové, jakými jsou Rychlé šípky.

Naprosto ojedinělým rysem ve vybraných autorových knihách (jsem si vědoma, že v ostatních je to trochu jinak) je přítomnost děvčat, zejména v díle *Tajemství Velkého Vonta*. V žádné z ostatních knih nemají větší roli. Nemluvíme-li o tom, že se Jindra svěří své kamarádce nebo ve Stínadlech Rychlé šípky osloví malé děvče, aby se ho zeptaly na cestu. Jen v *Tajemství Velkého Vonta* hrají větší roli. Autor nám připomíná komiksový příběh, souboj dívčího klubu Podkováků s Rychlými šípky. Haha-Bimbi je jedinou dívkou, která má v příběhu nějakou vážnost. Nemohu si pomoci, ale ostatní dívky jsou popisovány prostě jako „slepice“. Myslím, že tento výraz je jediný výstižný. K prvnímu setkání Rychlých šípů s dívčími aktérkami dochází hned při první výpravě do Stínadel. Dívky pobíhají po pavlači domu, okolo kterého klub Rychlých šípů jde. Již to spojení dívek na pavlači je degradující. Odedávna je spojitost žena plus pavlač jasným symbolem klevetění a té nedobré ženské tváře. Proto, když dochází k historicky prvnímu setkání, jsou dívky předurčeny k tomu, aby hrály roli nejen vedlejší, ale i mírně směšnou. Navíc tomu nahrává to, jak se aktérky při tomto setkání chovají. Nejen, že „*běhaly trochu neklidně a zmateně*

⁷⁴ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 377)

⁷⁵ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 384)

po celé její délce (pozn. po pavlači)⁷⁶, ale to, jak se zachovaly, je jasný důkaz toho, že si dívky ve Foglarově fikčním světě neumějí zachovat chladnou hlavu jako chlapci. „Do toho volání začaly cosi volat i ostatní dívky. Byl to najednou zmatený vodopád letmých výkřiků, zřejmě nějakých výstrah, nebo jakýchsi důležitých pokynů a rad.“⁷⁷ Jak jinak je po takovém úvodu nazvat než jako slepice? Rychlé šípy se dozvídají, že mezi Vonty se utvořila skupina děvčat, která si říká Amazonky. Jsou proti všemu vontskému a neuznávají ani Velkého Vonta. S Amazonkami se setkává jako první Jindra. Když utíká s ježkem v kleci v ruce, mívá tři Amazonky. Ty mu ježka seberou. Je pravdou, že se s Jindrou perou a jedna z nich mu dá dokonce ránu do obličeje. Ale jejich útok začne opět poněkud posměšně. Jindrovi, který utíká, hodí dívky pod nohy nacpanou nákupní tašku. Nákupní taška zde opět zastupuje jakýsi symbol dívek. Proč, když se perou jako kluci, zahájí svůj útok takto nechlepeckým způsobem? Pomyslnou korunu tomu nasadí Červenáček. „Nikdy bych se nedokázal prát s holkou, nebo ji dokonce uhodit! To by bylo hrozné. Ale snad ještě hroznější musí být dát se od ní uhodit!“⁷⁸ Není samozřejmě náhodou, že nejdůležitější informace vypátrají Rychlé šípy díky neopatrným rozmluvám Amazonek. Navíc i Cizinec s Rejholcem se jim vysmívají, jak jsou naivní, když věří báchorce, kterou jim o Cizinci Rejholec napovídal. Dívky se sice v *Tajemství Velkého Vonta* objevují, rozhodně ale nejsou rovnocenným partnerem nebo rovnocenným nepřitelem v boji s chlapeckými postavami. Naprosto ojedinělou situací v celém Foglarově díle je setkání Rychlonožky s Haha-Bimbi. Haha-Bimbi doslova využije svých ženských zbraní, aby přesvědčila Rychlonožku o svém názoru. Aby ji poslechl, snaží se mu vlichotit a co je s podivem, Rychlonožka na to slyší. Ženské zbraně tedy působí i na něj. „Usmála se na něj úsměvem, při kterém ho až zamrazilo.“⁷⁹ Rychlonožka podléhající „šelmovskému úsměvu“⁸⁰ skutečně podává Rychlým šípům názor Alžbětiny Prknářové, jako by byl jeho, ale: „Byl při tom červený jako rak, a nikdo - kromě jeho samotného - nevěděl proč!“⁸¹

⁷⁶ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 391)

⁷⁷ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 391)

⁷⁸ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 482)

⁷⁹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 450)

⁸⁰ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 450)

⁸¹ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 450)

Chlapci Rychlých šípů vždy jednají správně a podle zákonů slušnosti. V *Tajemství Velkého Vonta* však dochází k zvláštní situaci, kdy Rychlé šípky zjistí, že ježka v kleci má ve své moci Venda Rejholec. V předešlých dvou knihách by se rozhodli, že od něj hlavolam získají nějakou Istí nebo na Rejholce něco vymyslí. Tady tomu ale tak není. Mirek!, ano Mirek, prototyp správného chlapce, rozhodne, že Rejholce ve sklepě přepadnou a ježka mu odcizí. „...a pak uchopíte skrz mříž jeho ruku s ježkem - - a nepustíte ji, děj se, co děj! Já s Jarkou zmáčkeme Rejholce zvnitřku, ve sklepě - - přirazíme ho ke stěně s okénkem - snad hlavolam pustí - nebo mu ho vy musíte vyrvat z ruky za každou cenu...“⁸² Vše proběhne tak, jak Mirek naplánoval, ale Rejholce přimáčknu s Jarkou více, než zamýšleli. Rejholec to právem vnímá jako zradu. Ale co si s touto zradou má počít čtenář? Foglar je vychováván k čestnému jednání. Skrze hlavní hrdiny působí Foglar na čtenáře především výchovně a najednou hlavní hrdinové, symbol cti, se zachovají způsobem, kterým by se chovalo snad jen Bratrstvo kočičí pracky.

V *Záhadě hlavolamu* i v *Stínadla se bouří* je dobrodružnost docilována i díky příběhům, které končí smrtí. Každá ze smrtí je děsivá a dalo by se říct, že se s ní setkáváme na každém rohu. V *Tajemství Velkého Vonta* se ale setkáváme pouze s jednou. Je opět velmi děsivá, ale přece jen čtenáři zvyklému na standard několika smrtí v jedné knize nemůže stačit. Poměrně brzy na začátku děje se čtenář dozvídá o tom, že je někdo mrtvý, ale kdo, proč a hlavně jak zemřel, se dozvídá až na úplném konci knihy. To je s ohledem na první dva díly naprosto nové. Příběh, který měl za následek smrt mladého chlapce, samozřejmě přibližně ve věku čtenáře, je především výchovný. Foglar zde příliš neskrytě apeluje na čtenáře, aby si uvědomil, jaké následky může svým chováním způsobit a že je nutné jít s pravdou ven. Rozhodně ale nelze popřít, že by dopis, který zbyl po Karlu Dymorákovi nebyl dostatečně děsivý. Pro mě je to jeden z citově nejmotivnějších momentů celé trilogie. Smrt Bublíny v knize *Stínadla se bouří* je dojemná a smutná, ale poslední slova umírajícího chlapce jsou naprosto hrůzostrašná. Čtenářova fantazie při čtení těchto řádků pracuje na plné obrátky a myslím, že je to jeden z příběhů, na který se nezapomíná. Příběh Karla Dymoráka má ale ještě jeden důvod. Váže se k příhodě Rychlých šípů z knihy

---

⁸² J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - *Tajemství Velkého Vonta*, Olympia 1990 (str. 475)

Stínadla se bouří. Rychlé šípy naleznou dopis, který mluví mimo jiné o ztracení Dymoura, podle tohoto dopisu vykopou první vontskou kroniku. Nitky příběhu z druhé knihy nás tak zavedly až sem, na konec třetího dílu. A tak nám Foglar nedluží žádná vysvětlení. Všechny příběhy jsou odhalené.

Když se zmiňuji o výchově čtenáře, ta neprobíhá jen pomocí tohoto příběhu. I tady najdeme připomínky, že nejdříve se musí Rychlé šípy věnovat škole a teprve pak mohou jít za dobrodružstvím. „*Celé nedělní dopoledne padlo na učení a úkoly.*“⁸³ „...a tak se chlapci Rychlých šípů sešli k výpravě do Stínadel poměrně brzy odpoledne, hned jak si napsali úkoly na zítřek a naučili se, co měli.“⁸⁴ Stejně jako v *Chatě v Jezerní kotlině* se setkáváme s důrazným upozorněním, že kouření může trvale poškodit zdraví, tak i v *Tajemství Velkého Vonta* tuto výstrahu najdeme. Není ale tak výrazná. Když Rychlé šípy utíkají z Opuštěného dvora, naleznou v jednom z domů papíry, které později využívají pro svůj TAM-TAM. „*Byly to tištěné pozvánky ke schůzím jakéhosi protialkoholního spolku, balíky obsahovaly přednášky o škodlivosti nikotinu a alkoholu.*“⁸⁵ Takže TAM-TAM nesloužil jen k šíření zpráv o Stínadlech, ale také působil na své čtenáře výchovně, upozorňoval, aby nepožívali alkohol a nekouřili. Díky příběhům Rychlých šípů a jejich chování vychovává autor čtenáře k poctivému přátelství a důvěře mezi kamarády, k pomáhání starým lidem apod., jako opak tohoto chování je čtenáři předkládán princip chování Bratrstva kočičí pracky a Sběrače. Zatímco Dvorečáci Rychlým šípům nepomohou, oni se zachovávají jako správní gentlemani a zachrání je před nedobrovolným nocováním ve Stínadlech. Situace je pro lepší představivost téměř shodná, ale totožné již není, jak se každá ze skupin v této situaci k těm druhým zachová. Velmi poučně také vyznívá, když Mirek domlouvá Cizinci, aby se dobrovolně vrátil do polepšovny. „*To by ostatně bylo to nejrozumnější, co bys mohl udělat! Doučíš se tam svému řemeslu - a pak budeš svobodný a volný, jako všichni ostatní slušní lidé...*“⁸⁶

⁸³ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Tajemství Velkého Vonta, Olympia 1990 (str. 407)

⁸⁴ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Tajemství Velkého Vonta, Olympia 1990 (str. 438)

⁸⁵ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Tajemství Velkého Vonta, Olympia 1990 (str. 405)

⁸⁶ J. Foglar - Dobrodružství v temných uličkách - Tajemství Velkého Vonta, Olympia 1990 (str. 553)

V knize *Stínadla se bouří* jsem obdivovala Foglarovu moc přesvědčit čtenáře, že se příběh skutečně odehrál. I zde se tomu dá docela dobře uvěřit. Jediné, co dnešnímu čtenáři může zhatit jeho představu, je část o tom, že Cizinec chce získat ježka v kleci, aby jej mohl nechat sériově vyrábět. Rychlé šípy svým zásahem v doupěti včas zasáhnou a plány Cizinci zkaží. Protože je dnes zcela běžné zakoupit ježka v kleci (a to v mnoha různých provedeních), je škoda, že si Foglar nenechal nějaká zadní vrátka i pro tuto možnost. Například, že by si Cizinec ježka vyfotografoval či obkreslil nebo něco podobného. Chceme-li totiž, aby čtenář příběhu věřil a uvěřil tak, že sám může být takovým, jakými jsou hoši z Rychlých šípů, skutečnost, že má doma ve skříni ježka v kleci, nám tuto možnost hatí.

4.11 NĚCO NAVÍC K INTERPRETACI

Svou interpretací vybraných děl jsem chtěla dokázat, že Jaroslav Foglar rozhodně patří k vynikajícím spisovatelům. Přes zjevnou schematičnost nechybí autorovi děl nic na umělecké kvalitě, funkci estetickou či výchovnou naplňuje dokonale již několik generací. Všechna mnou interpretovaná díla mají něco společného. Ve všech dochází k boji mezi dobrem a zlem. Tento souboj je typický pro celkovou Foglarovu tvorbu. Zastupitelé dobra jsou většinou hlavní hrdinové a zástupci zla naopak jejich nepřátelé. Ve Stínadelské trilogii jsou tyto posty naprosto jasné, za dobro bojují Rychlé šípy a na straně zla stojí Vontové, Bratrstvo kočičí pracky či parta okolo Sběrače. V *Hoších od Bobří řeky* je dobro zastoupeno samotnými hrdiny. Zlo není explicitně pojmenované, ale vnímáme ho jako to, co z hochů může být, pokud by se nezměnili ve správné chlapce. Byli by takoví, jací jsou ostatní hoši, kteří nepoznali pravidla lovu bobříků apod. V *Chatě v Jezerní kotlině* jsou hlavní hrdinové opět tou dobrou stránkou, strana zla je zastoupena spolkem Tarantule, šíleným Dernetem, ale mimo jiné také Ludvovým kouřením, které ho málem stálo život. Každý z hrdinů musí podstoupit boj se zlem. Jedná se o jakýsi iniciační obřad, teprve po jeho zvládnutí se hrdina stává lepším a dobro tak může zvítězit nad zlem.

Boj dobra a zla, iniciační obřad, to jsou typické znaky pohádky. A pokud přijmeme Foglarovu tvorbu jako „pohádku pro dospívající,“ není třeba vyčítat Foglarovi schematičnost syžetu, ke které jistě dochází (s ohledem na celkovou tvorbu). Jaroslav Foglar svým dílem samozřejmě vychovává více či méně skrytě. Nejen literární kritici, ale i čtenáři mu často vyčítají jakési moralizování a nemožnost být takovým, jací jsou hlavní hrdinové foglarovek. Ale takový kladný hlavní hrdina je jen dokonalý obraz skautských pravidel. A nejen těch, ale např. i biblických přikázání. Všichni bychom přece chtěli být slušní, přátelští a fyzicky zdatní, neměli bychom lhát a podvádět. A ruku na srdce, nebyli jsme i my vychováni rodiči pod heslem nejdříve škola a pak zábava? Jaroslav Foglar nám nabízí ideální typ takového člověka. Rozhodně je ale přehnané přirovnávat jeho tvorbu k didaktické literatuře 19. století. Foglarův výchovný apel probíhá na pozadí dobrodružného příběhu, a ten tím nijak netrpí.

Jaroslav Foglar si velmi dobře uvědomoval, že píše pro mladistvé čtenáře, a formu svých knih tomu upravil. Uměl si pohrát s fantazií a pozorností čtenáře. Například velmi vhodně volil názvy kapitol. 1. kapitola *Záhady hlavolamu* se jmenuje *Výprask*. S tímto názvem mám čerstvou osobní zkušenost. Když jsem nabídla ve školní knihovně *Záhadu hlavolamu* žákyni 5. třídy, otevřela knihu, přečetla si název kapitoly a řekla: „Hned první kapitola se jmenuje *Výprask*, to bude dobrá knížka.“ Úplně první slovo ji zaujalo natolik, že si knihu vypůjčila a přečetla. Ve svých interpretacích jsem již upozornila na fakt, že vybrané knihy začínají v podstatě vždy rvačkou nebo bojem. Čtenář je tak pro příběh získán hned na prvních stránkách, neodolá a musí číst dál. Ale vhodné názvy kapitol najdeme i dál, např. *Vše ztraceno* (ze *Záhady hlavolamu*); *Mirek má strach?* (z knihy *Stínadla se bouří*); *Ludva se řítí do zkázy* (z *Chaty v Jezerní kotlině*). Čtenářova pozornost je uchovávána díky poměrně krátkým kapitolám. Často také najdeme v příběhu otázky, které patří čtenáři. Někdy je vysloví jedna z postav, *Rychlé šípy* si je dokonce píše do kroniky, ale jedná se o otázky, kterými se trápí čtenář. Jejich zopakováním a upozorněním na ně je napínána fantazie čtenáře, který musí číst dál, aby se dozvěděl pravdu. Stejně působí i jakési náhledy do budoucnosti, které jsou zajištěny větami typu: *Kdyby býval věděl, co přijde, dával by nyní větší pozor* apod. Musím opět přidat osobní zkušenost. Moje známá četla svým dětem před spaním mimo jiné knihy Jaroslava Foglara. Byla jsem několikrát svědkem toho, že když dočetla kapitolu, děti žadonily, aby četla dál. Právě proto, že příběh nebyl ukončen nebo se začal rozplétat další.

Velmi zajímavým společným motivem v mnou interpretovaných dílech je píseň. V ostatních dílech ji nenajdeme nebo ne tak intenzivně jako v knihách *Hoši od Bobří řeky*, *Chata v Jezerní kotlině* a *Stínadelské trilogii*. V *Hoších od Bobří řeky* se jedná o *Píseň úplňku*. Píseň v pěti nápěvech, která v chlapcích probouzí pocity, že by chtěli být lepšími, než jsou. Když se ve skupinách naučí její nápěvy a pak je najednou zpívají, dochází k jejich ještě většímu sepjetí. V tu chvíli, kdy u táborového ohně zpívají píseň společně, si uvědomují, že okolo sebe mají kamarády na život a na smrt. Román *Chata v Jezerní kotlině* má specifickou bezeslovnou píseň, která se ozývá za větrných bouřlivých večerů. Tato píseň je spojena se šíleným Dernetem. V knize na čtenáře působí tajemně, snad i výhrůžně. Kdykoliv se ozve, atmosféra jakoby zhoustne a společně s hrdiny se začíná bát i

čtenář. Bezeslovná píseň je i specifikem Vontů. Provází nás ve všech třech dílech Stínadelské trilogie. Rychlým šípům z ní běhá mráz po zádech, většinou se jim zdá být výhružná a bojovná. Největší pocty se jim ale dostane ve chvíli, kdy ji Vontové zpívají na jejich počest.

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Cílem výzkumu je zjistit vývoj zájmu, četby a porozumění děl Jaroslava Foglara. Cílovou skupinou jsou 3 generace čtenářů, konkrétně dnešní středoškoláci (tj. k roku 2012), jejich rodiče a jejich prarodiče. Dotazník⁸⁷ je pro všechny generace ve stejném znění.

Dotazník rozdaly Mgr. Iva Bundová a Mgr. Veronika Holková na Střední pedagogické škole v Prachaticích a Mgr. Lucie Hříbalová na Gymnáziu J. A. Komenského v Čelákovících. Touto cestou bych jim ráda poděkovala za ochotu pomoci a čas, který tomuto úkolu věnovaly.

Cesta k výsledkům výzkumu byla trnitá. Většina respondentů nebyla ochotna odevzdat dotazník rodičům či prarodičům. Pro konečný počet 92 kompletních dotazníků, ze kterých zpracovávám výzkum, jsme společně se všemi učitelkami rozdaly přes 300 výtisků.

1) Znáte nějaká díla Jaroslava Foglara?

Všichni respondenti, tedy plných 100%, ve všech třech generacích odpověděli kladně. Z výsledků tedy vyplývá, že všichni znají Jaroslava Foglara. Bohužel je tento výsledek ovlivněn faktem, že respondenti, kteří Jaroslava Foglara neznají, svůj dotazník vůbec neodevzdali. Tento problém by se dal vyřešit pouze osobním dotazováním účastníků ankety.

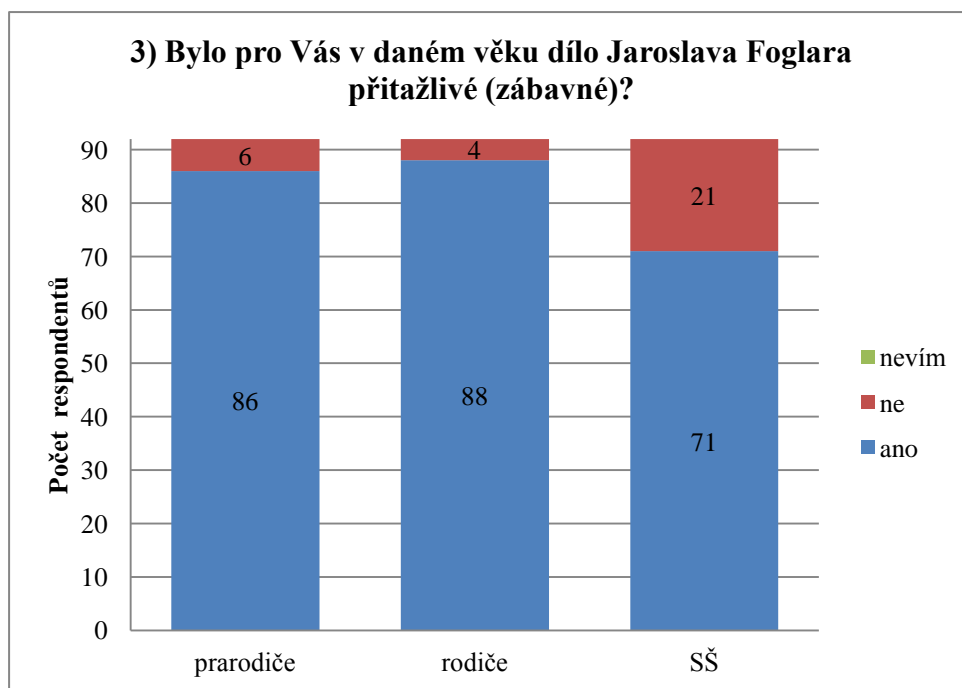
2) Přibližně v jakém věku jste se seznámil/a s dílem Jaroslava Foglara?

Hranice věku, ve kterém se respondenti seznámili s dílem Jaroslava Foglara, je od 8 do 15 let. Jedinkrát se objevil věk 6 let. 95% dotázaných odpovědělo bez ohledu na generaci věk mezi 10. a 13. rokem.

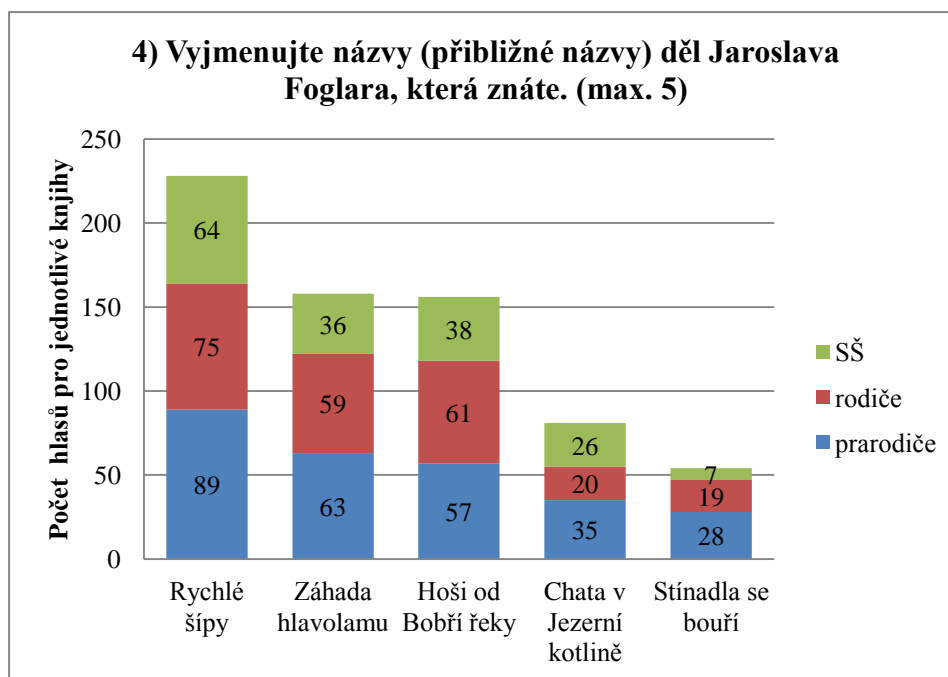
---

⁸⁷ viz. příloha č. 1

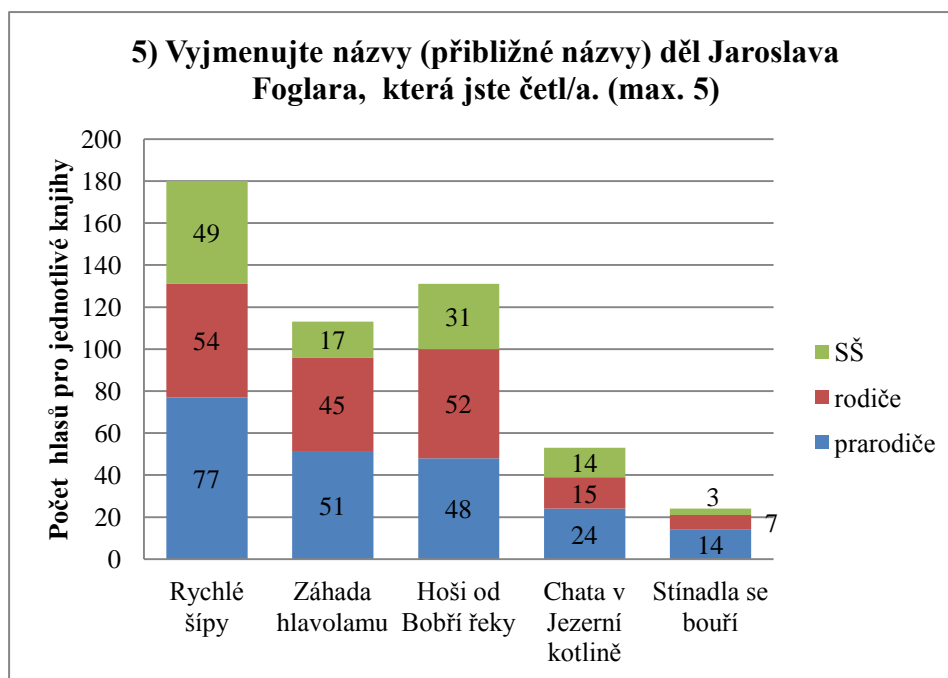

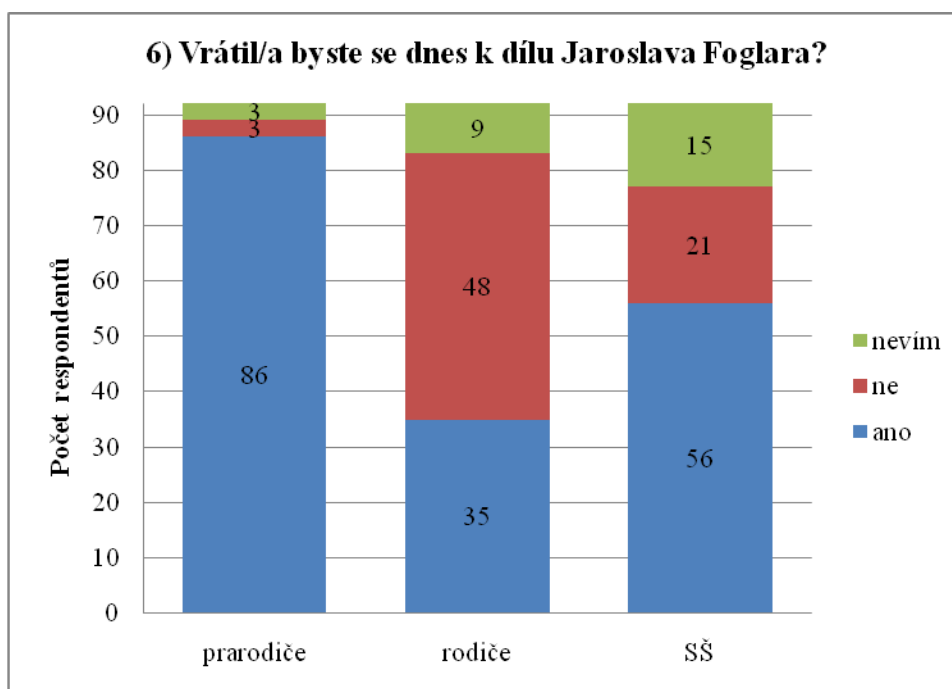
Z grafu jasně vyplývá, že pro valnou většinu dotázaných bylo dílo Jaroslava Foglara zábavné. Výraznější pokles pozorujeme pouze u nejmladší generace. Ten je zapříčiněn pravděpodobně tím, že knihy Jaroslava Foglara najdeme dnes v povinné mimočítankové četbě, se kterou se žáci základních škol musí seznámit.

Respondenti dotazníku označili Rychlé šípy jako nejznámější dílo Jaroslava Foglara. Zde ovšem nastává problém, zda tím mysleli komiksové příběhy nebo románové zpracování. Druhým nepopulárnějším dílem je se 158 hlasy Záhada hlavolamu a v těsném závěsu kniha Hoši od Bobří řeky, která obdržela pouze o 4 hlasy méně. O ohlas Záhady hlavolamu mezi respondenty se zajisté zasloužil i stejnojmenný televizní seriál Hynka Bočana z roku 1969. Román Hoši od Bobří řeky je dnešní generaci středoškoláků, jak už jsem naznačila výše, známý pravděpodobně díky povinné mimočítankové četbě. Jako další se s výrazným odstupem umístila kniha Chata v Jezerní kotlině. A na posledním započitatelném místě je román Stínadla se bouří. Do grafu jsem nezahrnula ty knihy Jaroslava Foglara, ke kterým se nevyjádřilo více jak 10 respondentů v alespoň jedné generaci. Ojediněle se tak objevuje Boj o první místo, Devadesátka pokračuje, Pod junáckou vlajkou a Poklad černého delfína. Pouze dva středoškoláci znají Tajemnou Řásnovku a jeden Modrou rokli. V generaci prarodičů se jedenkrát objevili Kulišáci.

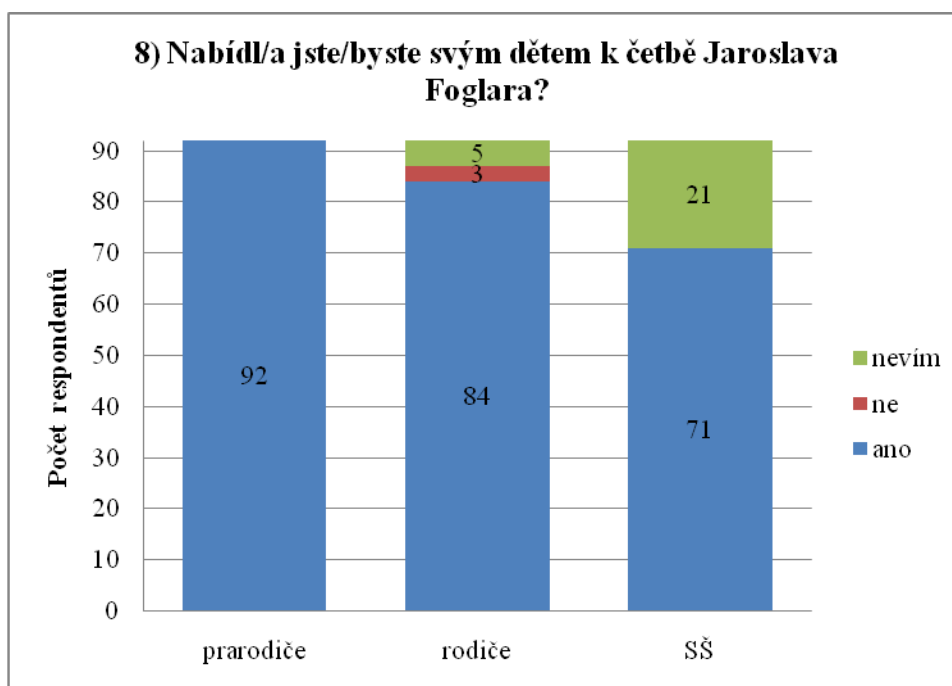
Jak je vidět z grafu ne všechna díla, která dotazovaní lidé znají, také četli. Nejvíce čteným dílem jsou *Rychlé šípy*. Někteří respondenti do dotazníku dopisovali, že mají na mysli kreslené příběhy, jiní napsali pouze Rychlé šípy. Pod názvem *Rychlé šípy* bychom měli vidět pouze komiksový seriál, ale z pozdějších reakcí některých dotazovaných jsem se dozvěděla, že měli na mysli i románová zpracování, která ovšem mají jiné názvy. Kniha *Hoši od Bobří řeky* v četbě porazila *Záhadu hlavolamu*. To potvrzuje mou domněnku, že se generace dnešních středoškoláků setkala s touto knihou v rámci výuky na základní škole. *Záhadu hlavolamu* četla přibližně polovina dotázaných v generaci prarodičů i rodičů. Velmi výrazný rozdíl je mezi třetí a čtvrtou nejčtenější knihou. V generaci prarodičů a rodičů ti co znají *Chatu v Jezerní kotlině*, tak ji i četli, zatímco počet čtenářů z nejmladší generace je velmi nízký. Knihu *Stínadla se bouří* jsem do grafu zařadila především pro porovnání s ostatními jmenovanými knihami. Další díla Jaroslava Foglara se objevují ve velmi zanedbatelném množství, obvykle okolo 1-3 respondentů.

Graf jasně naznačuje, že naprostá většina z generace prarodičů by se dnes ke knihám Jaroslava Foglara vrátila. Velmi výrazný je rozdíl v generaci rodičů, kde by se polovina respondentů k četbě knih Jaroslava Foglara nevrátila. V generaci dnešních středoškoláků by se ke knihám vrátila přibližně 1/3 dotázaných.

7) Uveďte důvod/y, proč byste se vrátil/a nebo nevrátil/a k dílu Jaroslava Foglara.

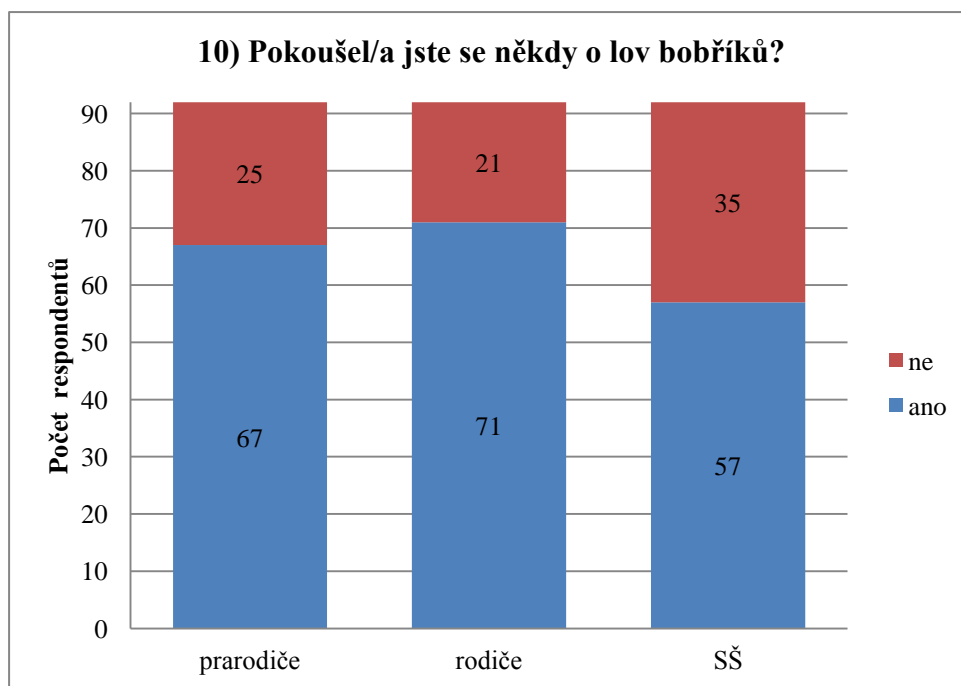
Mnoho z dotázaných na tuto otázku vůbec neodpovědělo. Ačkoli v otázce č. 6 vybrali možnost ano či ne, nedokázali svou odpověď nijak vysvětlit. Ti z respondentů, kteří vybrali možnost ano, nabízeli vysvětlení typu: pro čtenáře je dílo dobrodružné, zábavné, poučné a dokáže vtáhnout do děje. Čtyřikrát se v generaci rodičů objevilo, že se ke knihám Jaroslava Foglara vrátili díky společné četbě dětí a rodičů. Dvakrát se to samé objevilo v generaci prarodičů, ale s vnuky. Ti, kteří vybrali možnost ne, vysvětlovali, že by si jako dospělý čtenář zkazili dojem, který v sobě po léta uchovávají nebo že realita dneška neodpovídá dětským ideálům, které jsou obsaženy v díle a nejčastější odpovědí byl důvod, že už by je dnes četba s ohledem na věk zřejmě tolik nezaujala. Věk jako důvod proč se nevrátit k dílům Jaroslava Foglara byl nejčastější odpovědí jak u generace rodičů, tak i prarodičů.

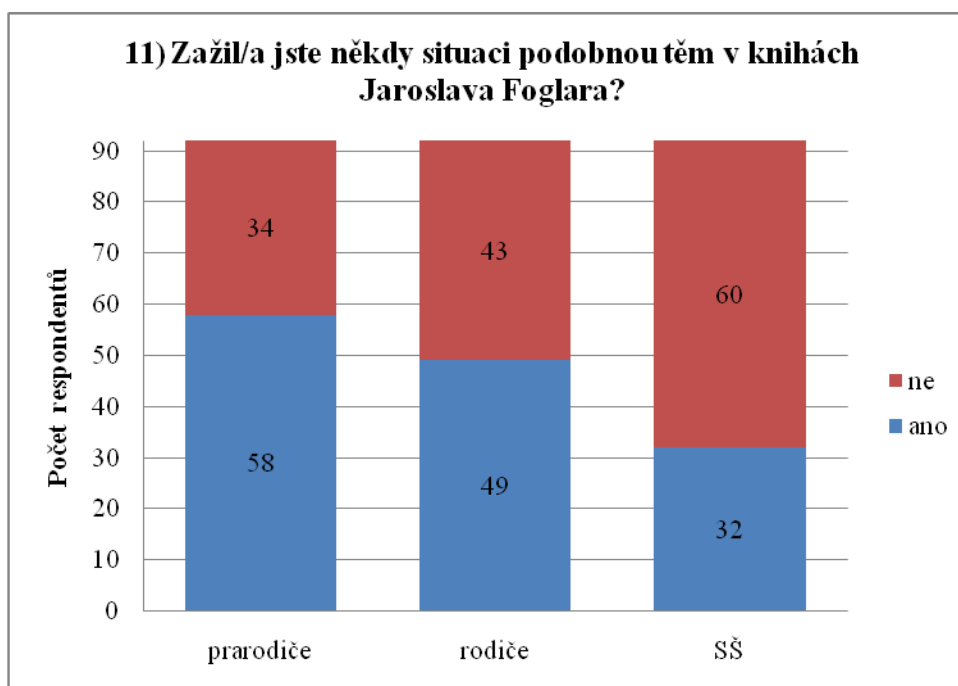
Graf vyznívá jednoznačně. Mám ale pocit, že není možné, aby každý z dotázaných skutečně nabídl svým dětem k četbě díla Jaroslava Foglara. U generace prarodičů a rodičů zřejmě čas ovlivnil vzpomínky, a proto jsou výsledky na tuto otázku tak přesvědčivé. V generaci dnešních středoškoláků je pochopitelné, že 21 z nich zatím neví, zda by dětem tuto knihu nabídli, protože pravděpodobně ještě neuvažovali nad tím, jestli děti vůbec budou mít. Velmi mě ale těší, že z grafu vyplývá, že díla Jaroslava Foglara jsou z pohledu čtenářů stále atraktivní.

9) Uvedte důvod/y, proč jste/byste nabídl/a nebo nenabídl/a svým dětem k četbě Jaroslava Foglara.

Ti z respondentů, kteří v otázce č. 8 odpověděli nevím, na otázku č. 9 neodpovídali. Všichni ostatní, kteří odpověděli v otázce č. 8 ano, uváděli důvody jako: výchova k morálním hodnotám, kamarádství, statečnosti a vztahu k přírodě. Menší část tvořily důvody jako dobrodružství a zábavnost četby. Odpověď ne blíže specifikoval jen jeden z dotázaných a to slovy: dnes máme lepší knihy i lepší autory, dnes jsou tyto knihy neaktuální a pro mládež nezajímavé.

Z grafu vyplývá, že nadpoloviční většina všech dotazovaných někdy lovila bobříky. Především je to důkazem toho, že ačkoliv bylo dílo Jaroslava Foglara v období 50. a 70. let zakázáno, na lov bobříků to nemělo vliv. Předpokládám, že generace dnešních rodičů lovila bobříky na pionýrských táborech pod vedením stranických vedoucích, pro které byl Jaroslav Foglar tabu. I dnes v rámci různých zájmových skupin a letních táborů mohou děti stále lovit bobříky, třebaže jim již nikdo nevysvětlí, od koho tento nápad a pojmenování pochází. Vidím v tom však pokračování díla Jaroslava Foglara, třebaže jeho jméno bude už pro mnohé zapomenuto.

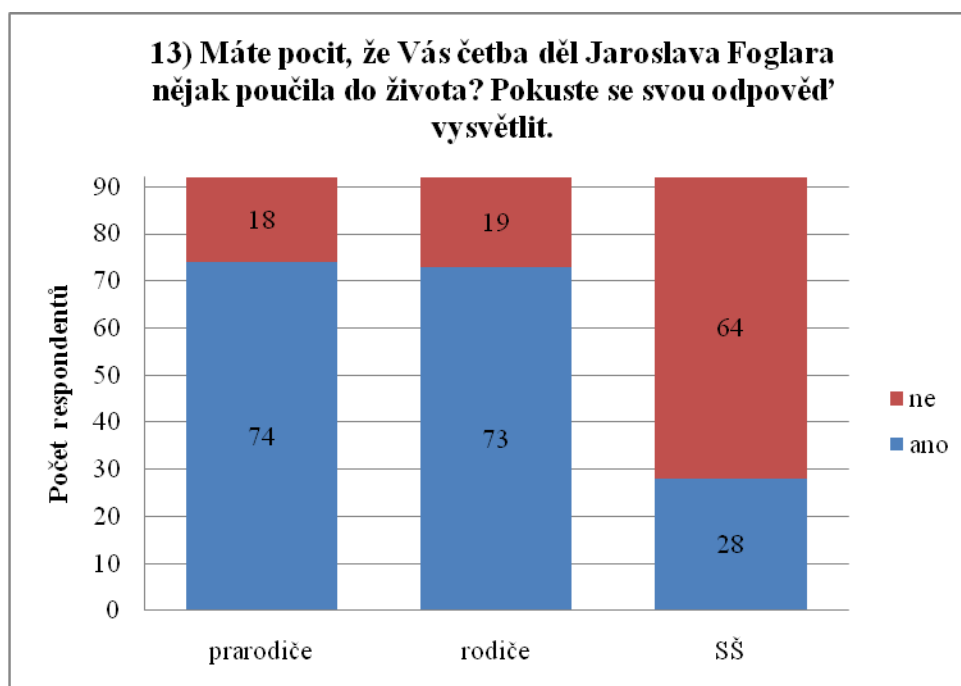

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, do jaké míry vychoval Jaroslav Foglar své čtenáře. Jak dokazují v interpretacích vybraných děl, jedna z nejdůležitějších funkcí knih Jaroslava Foglara je funkce výchovná. Graf nám signalizuje, že především v generaci rodičů a prarodičů se dá hovořit o zážitcích podobných těm v knihách Jaroslava Foglara. V nejmladší generaci respondentů ukazuje graf, že styl života dětí se výrazně změnil, a proto mají čtenáři této generace pocit, že jejich životní situace jsou naprosto jiné.

12) O jakou situaci se jednalo? Pomohla Vám četba knih Jaroslava Foglara při jejím řešení?

U této otázky jsem opět narazila na problém, že někteří respondenti sice v otázce č. 11 vybrali možnost ano, ale nedokázali svou odpověď specifikovat.

Nejčastější situací, která je podobná tomu, co respondenti zažili, je lov bobříků a táboření. To odpovídá podle respondentů nejznámější a nejčtenější knize, tedy komiksovým příběhům *Rychlých šípů* a *Hochům od Bobří řeky*. Méně častou odpovědí je vztah ke kamarádům. Ostatní odpovědi, jako založení klubu kamarádů, popř. konkrétní situace jako vytahování kamaráda ze zatopené šachty apod. se objevují jen v minimálním počtu.

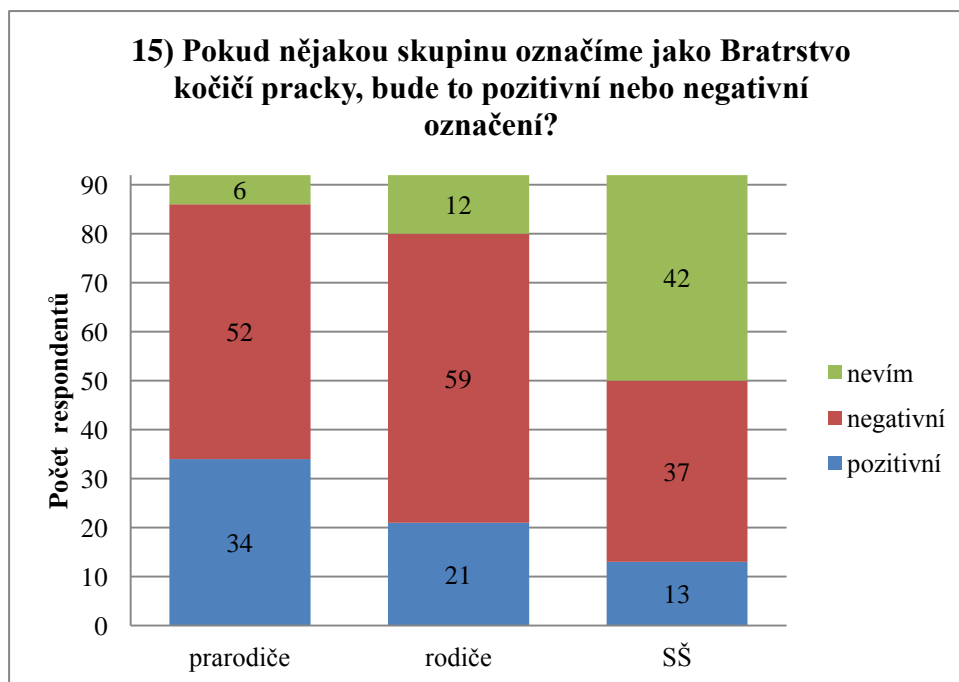

Graf odpovědí k otázce č. 13 nám ukazuje v podstatě totožné odpovědi v generaci prarodičů a rodičů a zároveň propastný rozdíl v odpovědích generace dnešních středoškoláků. Respondenti vidí životní poučení z knih Jaroslava Foglara především v udržování přátelství, dále v dodržování hodnot či ideálů a kladnému vztahu k přírodě. Ráda bych podotkla, že mě z celého srdce těší, že čtenáři vidí největší ovlivnění v pohledu na přátelství stejně jako já. Respondenti, kteří odpověděli záporně, svou odpověď obvykle nespécifikovali. Jen výjimečně jsem se dozvěděla bližší pohnutku, většinou v tom smyslu, že dobro ne vždy vítězí nad zlem.

14) Stručně popište, co je to ježek v kleci.

Odpovědi na tuto otázku ve mně vyvolaly radost. Všechny 100% dotazovaných ve všech generacích vědělo co je to ježek v kleci. Většina odpovídala jedním slovem - hlavolam. Někteří přikreslili obrázek, někteří dokonce vypisovali jak se dá přibližně ježek z klece vyndat ven, někdo i věděl, že má obsahovat plánek létajícího kola Jana Tleskače. Z odpovědí vyplývá, že ačkoli zdaleka ne všichni četli *Záhadu hlavolamu*, *Stínadla se bouří* či *Tajemství Velkého Vonta* nebo *Rychlé šípy*, tak všichni ví, co je to ježek v kleci. Svůj podíl na tom má jistě i fakt, že ježek v kleci se dá dnes naprosto běžně zakoupit. Situace s hlavolamem je tak stejná jako u lovu bobříků. Ježek v kleci bude žít dál, ačkoli jméno Jaroslav Foglar bude bohužel upadat v zapomnění.

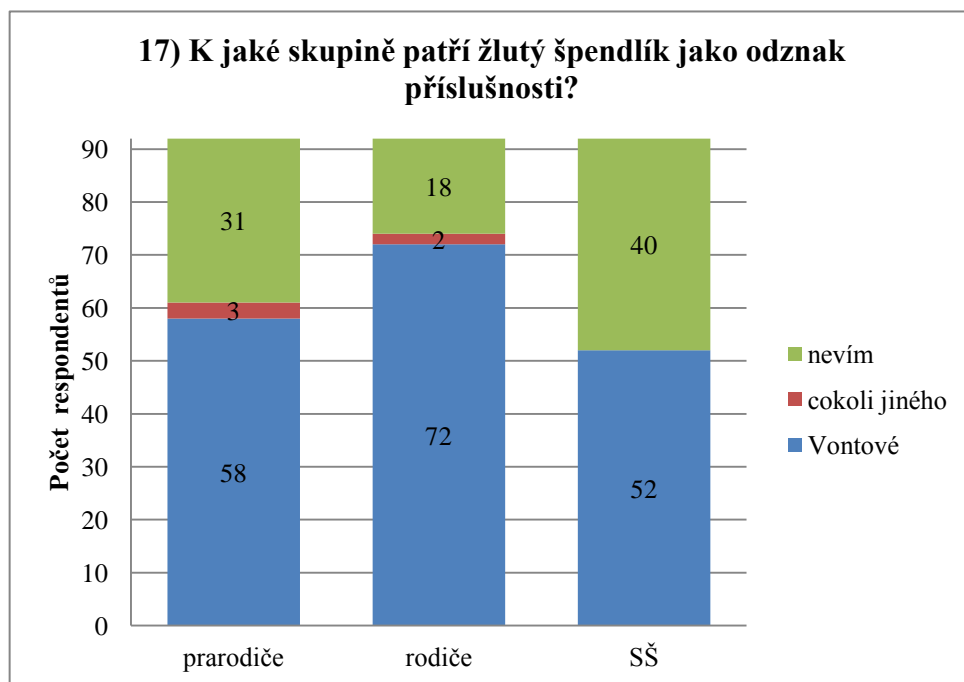

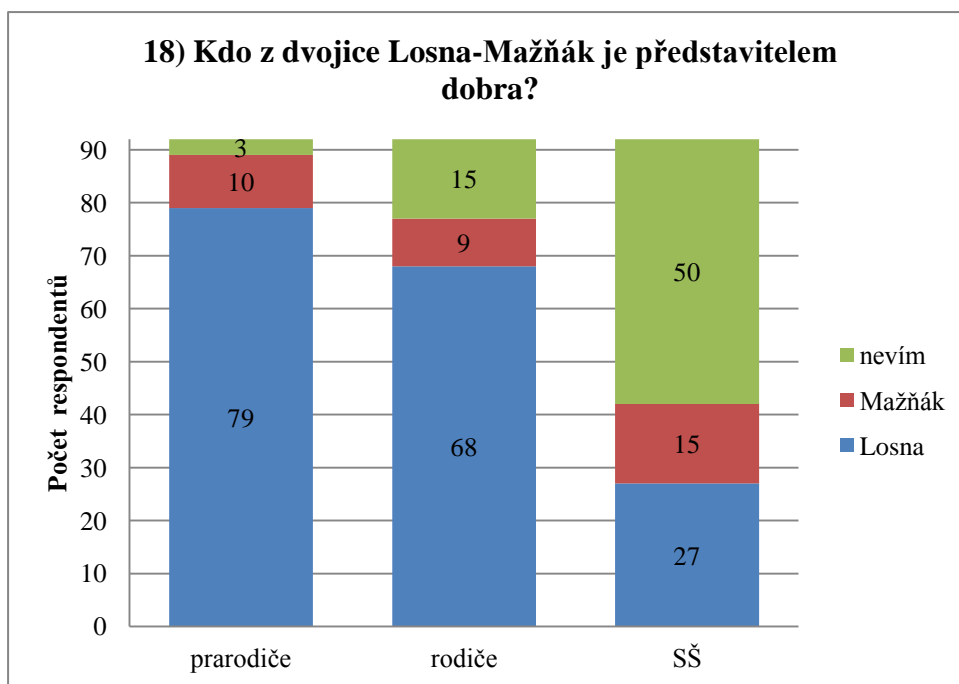
Odpovědi vyplývající z tohoto grafu byly pro mě velmi překvapivé. Přesto, že většina respondentů uvedla, že četla *Rychlé šípy* či *Záhadu hlavolamu*, tak se našel poměrně velký počet těch, kteří vybrali špatnou odpověď. Dost dobře nedokážu vysvětlit, co může být příčinou toho, že tolik respondentů odpovědělo buď špatně, nebo nevím. Jediným důvodem může být to, že slovní spojení *Rychlé šípy* jako synonymum pro čest a morálku je v nás po generace zakódované a na *Bratrstvo kočičí pracky* se zapomíná.

16) Napište 3 charakteristické vlastnosti člověka, kterého označíme jako Mirka Dušina.

Pět respondentů z generace prarodičů, čtyři z generace rodičů a sedmáct z generace dětí na tuto otázku neodpovědělo. Předpokládejme tedy, že neodpověděli proto, že odpověď neznají. Stejně jako u ježka v kleci je evidentní, že ačkoli všichni nečetli díla Jaroslava Foglara, kde jako hlavní hrdina vystupuje Mirek Dušín, tak znají jeho charakteristické vlastnosti. Potvrzuje se tak, že jméno Mirek Dušín je symbolem. Podle dotazovaných nejčastěji symbolem pro čest, přátelství, spravedlnost. Dále se jedná o člověka, který je odvážný a hodný.

Z grafu se dozvídáme, že většina respondentů buď znala správnou odpověď, nebo nevěděla. Jen minimum lidí se spletlo. Dvakrát se jednalo o zkomoleninu slova Vont a třikrát byl žlutý špendlík přisouzen Bratrstvu kočičí pracky. V odpovědích prarodičů a rodičů na tuto otázku jsem často našla poznámku - nepamatuji se. Bohužel se při sestavování dotazníku nedá počítat s tím, že u některých čtenářů uplynulo od setkání s knihou Jaroslava Foglara 60 i více let.

Z grafu je evidentní, že pro nejstarší generaci čtenářů je otázka Losna - Mažňák jasná. Pravděpodobně je to tím, že v dřívějších dobách bylo úsloví - Koho volíš? Losnu nebo Mažňáka? - obvyklé. Tato věta byla převzata z knihy *Záhada hlavolamu*. O tom, že se dnes toto úsloví téměř vůbec nepoužívá, svědčí i fakt, že 2/3 respondentů z generace dnešních středoškoláků neznají odpověď na tuto otázku.

19) Chtěl/a byste mi ještě něco sdělit o četbě foglarovek?

Většina z dotázaných nechala tuto otázku bez odpovědi. Z generace prarodičů a rodičů se ozývaly pochvalné hlasy na téma Foglarova výchova. Od nejmladší generace jsem se dozvěděla, že Foglarovo dílo je četba dobrodružná a zábavná, ale někteří dodávali, že je nezaujala tolik, jako například Harry Potter J.K. Rowlingové.

5.1 NĚCO NAVÍC K DOTAZNÍKOVÉMU ŠETŘENÍ

Z výsledků výzkumu vyplývá, že dílo Jaroslava Foglara je známé a oblíbené především v generaci dnešních prarodičů a rodičů. U středoškoláků zájem o četbu foglarovek klesá. Jak se ale dozvídáme z výsledků sociologického výzkumu *Jak čtou české děti?*⁸⁸, mezi dětmi a mládeží klesá četba a porozumění knihám vůbec. Z výsledků výzkumu Gabala a Vaclavíkové Helšusové také vyplývá, že v období dětství častěji čtou dívky než chlapci. Vzhledem k tomu, že knihy Jaroslava Foglara jsou primárně určeny chlapcům, je jasné, že je v tomto ohledu značně znevýhodněn. Pozitivním faktem zůstává, že mezi dětskými čtenáři je dobrodružná literatura stále populární. Z mého výzkumu se dozvídáme, že tím, jak klesá četba knih Jaroslava Foglara, klesá i znalost jeho hrdinů a lidských vzorů.

To, že dílo Jaroslava Foglara není zdaleka zapomenuto, dokazuje v odborné veřejnosti např. konference konaná ke stému výročí narození Jaroslava Foglara. Ale odkazy na Jaroslava Foglara najdeme i mezi laickou veřejností. Dne 16. června 2011 vyšel v Magazínu Mladé fronty DNES článek k sedmdesátým narozeninám Václava Klause. Autor článku, Václav Dolejší, vybral 70 výroků Václava Klause a připojil k nim svůj komentář. Jedním z výroků Václava Klause je i: *„V takovém tom nedospělém mladém věku, jsem byl člověk, který určitě jediný na světě nepřečetl žádné Rychlé šípy, žádnou Agathu Christie, žádnou detektivku, protože jsem to považoval za podřadné čtení a ztrátu času. V tomhle jsem už teď daleko měkčí“*.⁸⁹ Autor článku k tomu dodává: *„Začne teď tedy používat obrat „je to Losna nebo Mažňák“?“*⁹⁰ Bez znalosti díla Jaroslava Foglara jsou pro čtenáře tyto výroky naprosto nesrozumitelné.

V roce 2011 se mezi uživateli sociální sítě Facebook začal šířit odkaz na webové stránky <http://www.kdejsme.cz/>, kde si můžete najít informaci, kolikrát se v České republice vyskytuje vaše příjmení. Pod vyhledáváním se objevila diskuze. První příspěvek byl: *Vojtec Trmac - Brno, Czech Republic - Potvrdilo se, že Dušínové vymřeli. Již nikdy nebude na světě tak ušlechtilých, šlechtných, pravdomluvných a gentlemankých chlapců, jako byl Mirek*

⁸⁸ I. Gabal, L. Vaclavíková Helšusová - *Jak čtou české děti?*, Gabal, Analysis & Consulting 2003

⁸⁹ V. Dolejší - *Sedmdesát perel Václava Klause*, MF DNES 2011

⁹⁰ V. Dolejší - *Sedmdesát perel Václava Klause*, MF DNES 2011

*Dušín. Dušínství zůstane navždy už jen ve Foglarových románech.*⁹¹ Tento příspěvek se líbil dalším 573 lidem a 92 připojilo svůj komentář. Vybírám jen některé z nich.

„Kamila Koubová - Hradec Králové - Fakticky, ani jeden Dušín.. Tak to jsme v pytlí. :)

Petr Bačavčík - Jasenná - Štětináč už také zmizel. Straší tam jen jeden senátor.

Midar Trojmajster Trojáček - no to mne podrž, fakt je zle. Přítel Mažňák už také emigroval a s ním i Losna. . . . děcka balím také, něco se děje

Vítek Brázda - Hodkovice nad Mohelkou - bohužel ani Solnar:(

Daniel Bambušek - Kosmonosy, Středočeský Kraj, Czech Republic - Zato Bidlo nám nevymře nikdy. A vo tom to je. :(

Kačka Lalwen Horáková - Ale Metelkové našťestí ne :oD

Jackster Veliký - ještě, že zbytek Rychlých šípů nalézt po ČR lze (i když bez jejich kapitána to nikdy nebude co bejvalo)

Tom Wolffe - Prague, Czech Republic - Jen 2 Vontové v Náchodě.

*Eva Jaresova - Liberec, Czech Republic - Náhodou znám pár lidí, kteří sice nenosí toto příjmení, ale "dušínství"mají v sobě. Ale nedaří se jim zrovna nejlépe.....:/“*⁹²

Z této diskuse, které se účastnili uživatelé sociální sítě Facebook jasně vyplývá, že stále existují lidé, kteří znají dílo Jaroslava Foglara. Odkazují především na *Rychlé šípy* a jejich románové příběhy. Uživatel Vítek Brázda vzpomněl jméno Solnar, které známe z knihy *Přístav volá*.

Velkým překvapením se pro mě stalo sledování závodu F1 na TV Nova dne 10. července 2011 ve 13, 45. Nečekala bych, že při úvodním rozhovoru komentátorů zazní věta z díla Jaroslava Foglara. Stalo se tak. Komentátor se zeptal: *„Kdo vyhraje? Losna nebo Mažňák?“*⁹³.

⁹¹ <http://www.kdejsme.cz/> (22. 5. 2012)

⁹² <http://www.kdejsme.cz/> (22. 5. 2012)

⁹³ Závod F1, TV Nova (10. 7. 2011)

Pavel Augusta a František Honzák vydali v roce 2003 ilustrovanou encyklopedii *Naše vlast*. V kapitole Hračky, hry a zábava nalezneme kromě cínových vojáčků či míčových her jako tradiční hračku ježka v kleci. Autoři zde připomínají, že popularitu získal díky knize Jaroslava Foglara *Záhada hlavolamu*. Jaroslav Foglar je připomínán i v kapitole Skauting a trampské hnutí, kde je vypsán postup pro lov bobříků. V kapitole Dětské knížky najdeme upozornění na komiksový seriál *Rychlé šípy*, s tím, že jde o bestseller dětské literatury od doby svého vzniku až dodnes.⁹⁴

Jak je vidět, existují důkazy o tom, že dílo Jaroslava Foglara není zapomenuto. Je jen na nás, aby to tak bylo i nadále.

---

⁹⁴ P. Augusta, F. Honzák - *Naše vlast*, Slovart 2003

6 ZÁVĚR

Moje diplomová práce se dělí na tři části. První z nich je věnována životu Jaroslava Foglara a pohledu literárních kritiků na jeho dílo. Jaroslav Foglar dosáhl ve svém tvůrčím období mnoha vrcholů, ale prožil i strmé pády. Téměř po celý svůj život se potýkal s nepřízní literární kritiky. Ve své práci jsem dokázala, že kritika jeho děl se stala pod vlivem politických událostí neobjektivní. Přiznávám, že v knihách Jaroslava Foglara dochází ke schematičnosti syžetu, jak mu vyčítá kritika. Tato schematičnost je v literatuře pro děti a mládež typická a funkční.

Druhá část se věnuje interpretaci nejznámějších Foglarových děl. Konkrétně knihám *Hoši od Bobří řeky*, *Chata v Jezerní kotlině*, *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří* a *Tajemství Velkého Vonta*. Ve svých interpretacích jsem dokázala, že Foglarova výchovná funkce děl je velmi výrazná, ale příběh ani čtenář jí nijak netrpí. Rozhodně tedy popírám stanovisko literárních kritiků z 60. let, že foglarovky jsou plné Fridolínů z dětské mravoučné literatury 19. století. Dalším cílem interpretací bylo prokázat uměleckou kvalitu Foglarových děl. Jasný důkaz o tom podává např. vykreslení nálady a atmosféry pomocí promyšlené hry světla a stínu či zvuku.

Třetí a poslední část se zabývá výzkumem mezi třemi generacemi Foglarových čtenářů. Anketa mezi čtenáři dokázala, že byť se klesající zájem o literaturu mezi mládeží podepsal i na Foglarových knihách, povědomí o jeho díle stále existuje. Plných 100% respondentů vědělo, co je ježek v kleci. Většina z dotazovaných také správně vysvětlila vlastnosti Mirka Dušina, který byl vymyšlen jako vzor pro mládež. Bohužel ale mezigenerační výzkum prokázal, že obliba, znalost a vůbec četba děl Jaroslava Foglara velmi klesá. S největší pravděpodobností bude tento trend pokračovat i nadále.

Jak se z mé práce dá zajisté vyčíst, já osobně jsem skální příznivkyně pana Jaroslava Foglara. Považuji za čest, že jsem v devíti letech získala do svého památníčku Jestřábův podpis. A mohla jsem ho přiřadit k podpisu, který do knihy *Strach nad Bobří řekou* získal v

roce 1991 můj otec.⁹⁵ Jako učitelka českého jazyka mám za cíl, nenechat dílo Jaroslava Foglara zemřít v propadlišti dějin. Vzpomeňme si na Jaroslava Foglara a jeho dílo alespoň až přijde to podivuhodně krásné chlapecké období. Až přijde jaro. „*Až přijde ta doba, kdy divoké husy poletí nebem a bílí rackové budou zpívat své vzrušené písně nad vodami.*“⁹⁶

---

⁹⁵ viz. Příloha č. 2

⁹⁶ J. Foglar - Chata v Jezerní kotlině, Olympia 1993 (str. 183)

7 RESUMÉ

My diploma work called *Jaroslav Foglar yesterday and today* is focused on evolution and understanding of Jaroslav Foglar's writing. Apart from biography, my diploma work also contains the evolution of literary criticism of Jaroslav Foglar's writing. The next part of my thesis is focused on interpretation of chosen pieces. In this interpretation I am pointing out coherent story, which should entertain the reader and bring reader up as well. The main characters functionate as symbols. The author expects the reader will identify with his main characters and then author influences the readers through these main characters. The last third part is focused on the change of viewing Jaroslav Foglar's writing throughout the 3-generation spectrum: grandparents, parents and high school students. My research shows, that there is no big difference between grandparents and parents results, however high school students results proofs that knowledge, reading and understanding of Foglar's work is going down!

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Augusta, P., Honzák, F. *Naše vlast, ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Slovart, 2003.
- Dolejší, V. *Sedmdesát perel Václava Klause*. Praha: MF DNES, 2011.
- Foglar, J. *Boj o první místo*. Praha: Atos, 1990.
- Foglar, J. *Devadesátka pokračuje*. Praha: Olympia, 2000.
- Foglar, J. *Dobrodružství v temných uličkách*. Praha: Olympia, 1990.
- Foglar, J. *Dobrodružství v Zemi nikoho*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1990.
- Foglar, J. *Historie Svorné sedmy*. Praha: Atos, 1990.
- Foglar, J. *Hoši od Bobří řeky*. Praha: Olympia, 1993.
- Foglar, J. *Chata v Jezerní kotlině*. Praha: Olympia, 1993.
- Foglar, J. *Když Duben přichází*. Praha: Olympia, 1999.
- Foglar, J. *Kreslené seriály Jaroslava Foglara*. Mladá Boleslav: Šebek - Pospíšil, 1990.
- Foglar, J. *Modrá rokle*. Praha: Olympia, 2000.
- Foglar, J. *Nováček Bubáček píše deník*. Mladá Boleslav: Šebek & Pospíšil, 1990.
- Foglar, J. *Pod junáckou vlajkou*. Praha: Olympia, 1969.
- Foglar, J. *Poklad Černého delfína*. Brno: Blok, 1966.
- Foglar, J. *Přístav volá*. Praha: Olympia, 1991.
- Foglar, J. *Rychlé šípy*. Praha: Olympia, 1999.
- Foglar, J. *Strach nad Bobří řekou*. Praha: Olympia, 1990.
- Foglar, J. *Tábor smůly. Skautské taškařice*. Praha: Novinář, 1990.
- Foglar, J. *Tajemná Řásnovka*. Brno: Blok, 1970.
- Foglar, J. *Výprava na Yucatan*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990.
- Foglar, J. *Závod o Modřínový srub*. Praha: Atos, 1992.
- Foglar, J. *Zápisník třinácti bobříků*. Praha: Ostrov 2010.

- Gabal, I., Václavíková Helšusová, L. *Jak čtou české děti?* www.adam.cz/dokumenty.html.
- Genčiová, M. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: SPN, 1984.
- Haman, A. *Literatura z pohledu čtenářů*. Praha: Československý spisovatel, 1991.
- Hamanová, R., Lábusová, D. *K fenoménu Jaroslav Foglar*. Praha: Památník NP, 2008.
- Chaloupka, O. *Takoví jsme my - čeští čtenáři*. Praha: Adonai, 2002.
- Chaloupka, O. *Některé poznatky z předvýzkumu kulturních aktivit mládeže*. Český jazyk a literatura, roč. 43, 1992 - 1993, č. 5 - 6, s. 121 - 126.
- Chaloupka, O. *Kvazikultura a kulturní rozvoj dítěte*. Český jazyk a literatura, roč. 44, 1993 - 1994, č. 1 - 2, s. 1 - 6.
- Králová, M. *Odkaz Jaroslava Foglara z pohledu teorie, jeho následníků i čtenářů*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury, 2011.
- Polák, J. *Poselství žlutého kvítku*. Praha: Olympia, 2003.
- Raba, J. *Jaroslav Foglar v hádankách a vzpomínkách*. Praha: Ostrov, 2005.
- Sohr, S. *Zase zní píseň úplňku, vyprávění o Jaroslavu Foglarovi*. Ostrava: Puls, 1970.
- Studenovský, T., Bláha J. *Slovník českých autorů knih pro chlapce (a nejen pro ně)*. Praha: Ostrov, 2000.
- Trávníček, J. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno - Praha: Host - Národní knihovna, 2008.
- www.kdejsme.cz
- foglarweb.ic.cz

9 PŘÍLOHY

9.1 PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK

Dobrý den, ráda bych Vás požádala o pár Vašich minut. Vyplněním dotazníku se podílíte na výzkumu k mé diplomové práci. Na otázky odpovídejte prosím pravdivě, odpovědi nikde nevyhledávejte. Jde o výzkum, u kterého se jedná především o pravdu. Děkuji Vám!

Rok narození:

Pohlaví:

1)Znáte nějaká díla Jaroslava Foglara?

          ano   ne   nevím

2)Přibližně v jakém věku jste se seznámil/a s dílem Jaroslava Foglara?

3)Bylo pro Vás v daném věku dílo Jaroslava Foglara přitažlivé (zábavné)

          ano   ne   nevím

4)Vyjmenujte názvy (přibližné názvy) děl Jaroslava Foglara, která znáte. (max. 5)

5)Vyjmenujte názvy (přibližné názvy) děl Jaroslava Foglara, která jste četl/a. (max. 5)

6)Vrátil/a byste se dnes k dílu Jaroslava Foglara?

          ano   ne   nevím

7)Uvedte důvod/y, proč byste se vrátil/a nebo nevrátil/a k dílu Jaroslava Foglara.

8)Nabídl/a jste/byste svým dětem k četbě Jaroslava Foglara?

          ano   ne   nevím

9)Uvedte důvod/y, proč jste/byste nabídl/a nebo nenabídl/a svým dětem k četbě Jaroslava Foglara.

10)Pokoušel/a jste se někdy o lov bobříků?

          ano   ne

11)Zažil/a jste někdy situaci podobnou těm v knihách Jaroslava Foglara?

          ano   ne

12)O jakou situaci se jednalo? Pomohla Vám četba knih Jaroslava Foglara při jejím řešení?

13) Máte pocit, že Vás četba děl Jaroslava Foglara nějak poučila do života? Pokuste se svou odpověď vysvětlit.

ano-

ne-

14) Stručně popište, co je to ježek v kleci.

15) Pokud nějakou skupinu označíme jako Bratrstvo kočičí pracky, bude to pozitivní nebo negativní označení?

pozitivní

negativní

nevím

16) Napište 3 charakteristické vlastnosti člověka, kterého označíme jako Mirka Dušina.

17) K jaké skupině patří žlutý špendlík, jako odznak příslušnosti?

18) Kdo z dvojice Losna-Mažňák je představitelem dobra?

Losna

Mažňák

nevím

19) Chtěl/a byste mi ještě něco sdělit o četbě „foglarovek“?

9.2 PŘÍLOHA Č. 2: PODPIS JAROSLAVA FOGLARA V KNIZE STRACH NAD BOBŘÍ ŘEKOU

(Kniha je majetkem autorky této práce.)

